

KARYS

1962
GRUODIS -
DECEMBER

KARYS

1962
Nr. 10 (1387)

Redaktorius —

Zigmas Raulinaitis

Administratorius —

Leonas Bileris

Kalbinių dalių redaguoja —

Kazys Kepalas

Leidžia —

Dail. literatūros dalių redaguoja —

Vincas Jonikas

L.V.S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:

P. Petrušaitis — Tremties Trimitas

Balys Brazdžionis —

Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje

TURINYS

V. Raulinaitis — Stasys Butkus, tušas	viršelis
V. Jonikas — Prarastieji namai	289
A. Budreckis — Gruodžio 17 d. perversmas	290
P. Genys — Atsiminimai apie gruodžio 17 d.	294
S. Dirmantas — Plk. Antanas Krikščiūnas	295
P. Žilys — Prošvaistės širvintų kautynių prošvaistėse	299
Z. Raulinaitis — Galindai prieš Romą	308
Tremties Trimitas	315
Kronika	317

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, B. Auginas, V. Augustinas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, J. Budrys, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, S. Dirmantas, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, J. Kiaunė, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, A. Novickis, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Rūtenis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, O. Urbonas, J. Vėgėlis, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Mike Maksvytis, Chicago, Ill.; Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr.; Lionginas Leknickas, Cleveland, Ohio; VI. Rušas, Toronto, Canada; V. Šalkūnas, Australija; Morkus Šimkus, Baltimore, Md.; K. Trečiokas, Newark, N.J.

PLATINTOJAI JUNG TINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md. — M. Šimkus
Boston, Mass. — "Baltic Florists"
Brockton, Mass. — A. Mantautas
Chicago, Ill. —
J. Karvelis, M. Maksvytis, "Marginiai", J. Memėnas, K. Rožanskas
Cleveland, Ohio — V. Ročiūnas
Detroit, Mich. — V. Perminas
Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
Philadelphia, Pa. — A. Impulevičius
Newark, N. J. — Kazys Trečiokas
Rochester, N. Y. —
P. Saladžius, A. Sabalis
Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. —
J. Pleinys, Z. Orvidas
Toronto, Ont. — August. Kuolas, V. Rušas, J. Smolskis
Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 49 Thornton Avenue,
London W. 4

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas — 9 Cowper Street,
St. Hilda, Vic.
A. Kubilius — 131 Crozier Avenue,
Edwardstown, So. Australia
P. Mažylis — 22 Aberdeen St., W.
Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB, Seminario
Salesiano Altamira, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn 21, N. Y., U. S. A. Subscription \$6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 10 (1387)

GRUODIS - DECEMBER

1962

VINCAS JONIKAS

PRARASTIEJI NAMAI

*Rymodami mąstom, kas po mūsų lygumas
Braido šiokią naktį dulkančias pusnis.
Vėjas gailiai groja pušimis, kaip stygomis,
Gaudo svečio žingsnį ten ausis klusni.*

*Vakarais nameliai, būdavo, suartina,
Kai ugnelė šildė beržo žabarų.
Rasdavo mamytė kartais ir pabartinus,
Ir pąguost mokėjo žodeliu geru.*

*Ašidusęs tėvas pasakojo nuotykius,
Kaip ieškojo laimės po svečias šalis —
Kaip teni nestenkis, apsiprast nemokykis,
Tavo širdį šaukia savas pašalys!*

*Savo sodžiaus dūmas ir už lango matomas
Kryžiuje dievulis, žilas nuo šarmos —
Dar toli, lig miško, baltos, lygios platumos
Ir speige saulutės žvilgsnis, toks ramus.*

*Tas namų paveikslas iš tolybių parvedė
Tėviškėn, paėmęs už pačios širdies,
Ir klajūną seną, tremtinį ir karvedį,
Jo ir mūsų sielos amžinai gedės.*

*Rymodami mąstom, kas po mūsų lygumas
Braido šiokią naktį girgždančias pusnis.
Vėjas gailiai groja pušimis, kaip stygomis,
Gaudo svečio žingsnį ten ausis klusni.*

V. Raulinaitis, Trys karaliai, lino raizynas.

GRUODŽIO 17 D. PERVERSMAS

ALGIRDAS BUDRECKIS

Kariuomenė turi tarnauti visai savo tautai. Jos pagrindinė pareiga — saugoti ir ginti valstybę nuo priešo, koks jis bebūtų, iš užsienio, ar iš vidaus. Bet kartais kyla opus saugumo klausimas. Ar leistina kariuomenei nuverstį režimą, kad išsaugotų valstybės gyvybę? Kitaip sakant, kas yra brangesnė — politinė laisvė (demokratizmas) ar valstybės laisvė (suverenumas)? Iš liberalinio demokratinio taško, politinės laisvės atėmimas ar suvaržymas yra didesnė nelaimė, kaip valstybės nepriklausomybės netekimas. Iš saugumo taško pabrėžiama, jog, kai nėra valstybinės nepriklausomybės, nėra ir kitų laisvių. Pastaroji pozicija remiasi romėnų posakiu: „Salus reipublicae suprema lex.”

1926 m. rudenį, prez. Griniaus valdymo metu, nemaža Lietuvos karininkų laužė sau galvas virš minėta dilema. Tuomet Lietuvoje vyravo liberalinis parlamentarizmas, tačiau tokiai santvarkai sąlygos nebuvo palankios. Sleževičiaus vyriausybė buvo sudaryta kompromiso būdu iš radikalių, bet skirtingų srovių. Ją palaikanti koalicija buvo per daug marga ir dirbtinai sudaryta. Nuosaikiausio koalicijos nariai — valstiečiai liaudininkai — buvo suvaržyti socialdemokratų, kurie turėjo aiškia klasinę programą, kuri siekė išvalyti valstybinę tarnybą, pašalinant krikščionis demokratų. Socdemai taipogi prieštaravo dvasiškiems politikams. Dėkui socialdemokratams, Griniaus valdžia nepripažino Lietuvos bažnytinės provincijos ir sulaukė kunigų algų mokėjimą. Šis įvykis izoliavo režimą nuo katalikiškosios Lietuvos visuomenės. Sleževičiaus vyriausybė buvo suvaržyta savų tikslų siekiančių tautinių mažumų, kurioms Lietuvos gerovė nerūpėjo.

Naujas seimas tuojau panaikino karo stovį ir cenzūrą. Tačiau šis liberališkas mostas tik priperėjo daugiau neramumų. Sleževičiaus vyriausybė sulaukė intensyvios komunistų propagandos amatininkų ir profesionalų susivienijimuose. Sleževičius turėjo kovoti prieš klerikizmą seime ir prieš komunizmą dirbtuvėse.¹

Kai visoki priešvalstybiniai ir antisocialiniai gaivalai triukšmavo visose pakampėse, kai įsidrąsinę komunistėlių būriai net užpuldavo jų giedamam Internacionalui nesaliutuojančius karininkus, tai valdžia ir policija nereagavo prieš komunistus.²

1926 m. pabaigoje, kai vidaus anarchija ir Lenkijos Pilsudskio diktatūra grasino Lietuvos nepriklausomybei, daugelis tautinės pažiūros karininkų, dvasininkų, verslininkų bei ūkininkų neteko pasitikėjimo parlamentine santvarka ir jieškojo griežtesnių būdų vėl pastatyti valstybę ant tvirtų pagrindų.

Pagaliau tautiškosios visuomenės kantrybę išseko, kai lapkričio 21 d. Karo Muzėjaus sodnelyje buvo įžuliai sutramdyta tautiškosios studentijos eisena.³ Tuomet vidaus reikalų ministeris Požėla pasirūpino, kad tautiškai nusistatęs jaunimas, Lietuvos Universiteto neolituanai ir ateitininkai, būtų daugomi šautuvų buožėmis ir kardais vien už tai, kad jie norėjo protestuoti prieš Lietuvos bolševikinimą ir lenkinimą. Visi kaltino vidaus reikalų ministerį Požėlą; paplito gandai, kad jis esąs komunistas ir todėl leidžias netvarką krašte. Sleževičiaus vyriausybė pradėjo mažinti kariuomenės skaičių, parodydama nepasitikėjimą ja. Kairieji kėsinosi panaikinti Šaulių Sąjungą ir jos vietoje apginkluoti profesines sąjungas, kurios net pradėjo daryti rikiuotės pratimus su ginklais Radvilišky, Šiauliuose ir Kaune.⁴ Tuomet Lietuvos komunistai rimtai galvojo apie ginkluotą sukilimą ir tam tikslui organizavo „savanorius”.⁵ Komunistų agentai infiltravo socialdemokratų partiją.

Reikėjo kam nors sutvarkyt ikraštą, nes, atrodė, Lietuvai bus liūdna. Į pagalbą atėjo Lietuvos kariuomenė, panaudodama priemonę, kurią kunigaikščiai Algirdas ir Kęstutis panaudojo prieš šešis šimtus metų.

Tikėdami, kad komunistai padarys perversmą gruodžio 25 d., Kalėdų proga, kada kariuomenės vadovybė nebus pasirošusi, krikščionių demokratų ir tautininkų pažiūrų karininkai planavo praveisti savą perversmą, kaipo atoveiksmį prieš komunistus.⁶ Karininkų sąmkoslo pradininkai ir pagrindiniai vykdytojai buvo majoras Povilas Plechavičius, plk. Skorupskis, plk. Glovackis-Grigaliūnas, kuris buvo atleistas iš kariuomenės kartu su Klimaičiu ir Tomkum po 1926 m. rinkimų.⁷

Nuo gruodžio 12 d. ligi perversmo organizacinis darbas rimtai ir tvarkingai ėjo pirmyn. Karininkai pasiskirstė pareigomis, net apžiūrėjo veikimo vietas. Gruodžio 14 d. veikimo planas buvo jau galutinai nustatytas, o gruodžio 15 d.

lig 16 val. vyresnysis leitenantas Mačiuka turėjo pranešti planą visoms aviacijos grupėms.⁸

Artėjo gruodžio septynioliktoji diena, Respublikos Prezidento dr. Kazio Griniaus gimtadienis. Tą dieną buvo ruošiamos jo 60 metų sukaktuvės. Gruodžio 16 d. į Kauną suvažiavo visų kariuomenės dalių vadai ir įstaigų viršininkai.⁹ Gruodžio 16 d., popiet, perversmininkams buvo galutinai pranešta, kad valdžios nuvertimas įvyks gruodžio 17 dieną, 2 val. ryto.

Prezidentas Grinius buvo išpėtas, kad įvyks sukilimas. Antanas Smetona, J. Bulota ir kiti senieji lietuviai veikėjai bei aušrininkai tą pačią dieną, t.y. gruodžio 16 d., lankėsi pas dr. Grinių, išpėdami jį apie kylančius pavojus Lietuvai ir prašydami keisti politiką.¹⁰ Tikrai, Griniui kilo dilema: jis negalėjo paleisti nei Sleževičiaus, nei Seimo pirmininko Staugaičio, nes tuo būdu jis atstumtų save nuo tų partijų, kurios buvo iškėlusios jį į prezidentus.

Kas buvo nuostabiau — tai faktas, kad kariuomenės vadovybė nepaisė panašių išpėjimų. Vyriausiam štabe įvyko suvažiavusių karininkų posėdis. Dalyvavo visa kariuomenės vadovybė: krašto apsaugos ministeris Papečkys, kariuomenės vadas gen. Žukauskas, vyriausiojo štabo viršininkas Škirpa. Iš pradžių, susirinkę buvo painformuoti apie rytdienos iškilmes Prezidentūroje, kas turės ten dalyvauti, kas kalbės ir apie kitus protokolo reikalavimus.¹¹ Vėliau vadai informavo kariuomenės vadovybę apie nuotaikas krašte, bet ypač apie nuotaikas kariuomenėje, pulkuose. Visi skundėsi, kad gyventojų, ypač kaime, nuotaikos esančios labai blogos, kad opozicija prieš Sleževičiaus vyriausybę auganti, kad laukiama griežtų vyriausybės žygių prieš netvarką krašte, bet kartu beveik visi vadai tvirtino, kad laikosi ir laikysis drausmingai. Atsirado tik vienas artilerijos pulko vadas iš Vilkaviškio, plk. O. Urbonas, kuris painformavo, kad krašte ne taip gyvai bręsta komunistų sukilimas, kaip jau yra beveik pribrendęs pačioje kariuomenėje sukilimas, kurį organizuoja tautininkai ir krikščionys demokratai.¹² Po jo dar kalbėjo Kauno įgulos 2 p.p. vadas plk. J. Petraitis, patikrinęs, kad Kauno įgula esanti visai ištikima ir čia joks sukilimas visai nerengiamas. Pasitarimo dalyviai krašto apsaugos ministerio Papečchio ir vyriausiojo štabo viršininko buvo nuraminti¹³, bet įsakymų užbėgti galimiems neramumams už akių nebuvo duota vadams ir nieko nebuvo nutarta. Taip ir buvo išsiskirstyta. Nors ir būdami liaudininkų bendraminčiai ir turėdami priemonių patirti karininkų veiksmus, Papečkys ir Škirpa, savo laikysena, tarytum davė jaunesniems karininkams.

kariuomenės vadovybės netiesioginį aprobavimą praveisti kvartalažą (t.y. kariuomenės perversmą).

Po kelių valandų prasidėjo perversmas! Plk. Petraitis, kuris anksčiau tvirtino kariuomenės vadovybei, kad joks sukilimas nekils, išvedė visą savo vadovaujamą 2 p.p. prieš vyriausybę. Prie sukilėlių prisidėjo jaunesni gusarų pulko, karo aviacijos, šarvuotųjų rinktinės, karo technikos ir kitų Kauno įgulos dalių karininkai.¹⁴

Iš tikrųjų, dauguma karininkų prie perversmo nebuvo prisidėję, nors visi buvo nepatenkinti buvusią tvarka valstybėje ir suteikta laisve komunistuojantiems gaivalams. Visi laukė vyriausybės politikos pakeitimo ir pasikeitimų pačioje vyriausybėje, bet apie ginkluotą sukilimą prieš pačią vyriausybę jie negalvojo.¹⁵

Majoras Povilas Plechavičius įstaigė sukilėlių būstinę administracijos valdybos viršininko kabinete. Plechavičius ne tik užėmė kariuomenės vyriausiojo štabo viršininko vietą, bet pasidarė ir visos Lietuvos laikiniu diktatorium. Jo padėjėjas, plk. Skorupskis, tapo vyriausiojo štabo administracijos valdybos viršininku. Nauju Kauno komendantu buvo paskirtas plk. Glovackis-Grigaliūnas. Plk. Petraitis, kurio 2 p.p. suvaidino bene svarbiausią vaidmenį šiame perversme, tapo Kauno įgulos viršininku. Pėstininkų patruliai ir šarvuotis sergėjo sukilėlių būstinės kiemą. Prirūkytame kabinete Plechavičius davė sukilėliams paskutines direktyvas. Šamoklininkų nervai buvo įtempti, nes nežinojo, kas jų laukia.

Pagaliau buvo įsakyta sukilėlių daliniams veikti. Gruodžio 17 d. 2:58 val. aviacijos karininkai užima paštą ir telefono centrinę. 3 val. 7 min. pirmas gusarų eskadronas išjoja senamiesčio link, kur anksčiau veikė komunistai. 3 val. 11 min. būrys gusarų su šarvuotiu Aru nuvyksta Seimo gatvėn.¹⁶ 3 val. 15 min. kiti kareivių būriai apstoja kitus susisiekimo centrus ir prezidentūrą. Seimui dar nuo gruodžio 16 d. vakaro tebeuposėdžiau jant, posėdis buvo pertrauktas grupės karininkų. Seimo atstovai iš karto juos palaikė išsišokėliais, bet, pamatę gatvėje kareivius, turėjo išsiskirstyti.¹⁷

Sukilėlių vadai tuojau kreipėsi į kompetingus civilinius sudaryti naują vyriausybę. Jie tuo reikalu tarėsi su Smetona Voldemaru, Skipičiu bei kitais tautininkais.¹⁸ Perversmininkų vadas Plechavičius pakvietė Smetoną patvarkyti valstybę ir eiti valstybės vado pareigas. Perversmas buvo vykdomas be šūvio. Perversmininkai buvo taip smulkiai paruošę savo planus,

kad sukilimas truko tik pusantros valandos. Niekas nepasipriešino perversmininkams. Grinius ir Sleževičius su kabinetu buvo suimti. Tik vienintelis susisiekimo ministeris T. Tomaševičius nebuvo suimtas. Pirmą perversmo dieną Tomaševičius klajėjo gatvėmis, nežinodamas, ar laikyti nesuėmimą, asmens įžeidimu, ar laime. Sleževičiaus vyriausybė pasirašė karininkų padiktuotą atsistatydinimo raštą, ir tuo perversmas įsiteisino. Todėl vos po kelių valandų perversmininkai paleido kabineto ministerius ir jų daugiau nebelietė.¹⁹

Pirmą perversmo dieną visiems buvo aišku, kad dabar komunistuojantieji gaivalai bus sutvarkyti. Buvo suimti komunistų vadai, daugiausia nelietuviai. Pėstininkų patuliai užkabino ant stulpų karo stovio skelbimus Plechavičiaus pasirašytus.²⁰ Skelbimai aiškino, kad kariuomenė buvo priversta nuversti Sleževičiaus vyriausybę, nes komunistai ruošė sukilimą, o Sleževičius nieko dėl to nedaręs.²¹ Laisvės Alėjoje žygiavo gusarų patuliai, tačiau nebuvo jokių išsišokimų.

Tad matome, kad dešinieji karininkai priverstė Griniaus režimą atsistatydinti sklandžiai. Tačiau dar buvo rūpesčių, nes iš vienos pusės, dar nebuvo žinoma, kaip reaguos visi kiti, perversme nedalyvavę, pulkai, o iš antros pusės, buvo žinoma, kad visi perversmo karininkai vadai, ypač Plechavičius, buvo drąsūs ir atkaklūs. Kaune plito gandai, kad plk. Jakaičio vadovaujama divizija, kurios štabas buvo Kėdainiuose, gali pasipriešinti sukilėliams. Jakaitis tuojaus buvo pašalintas, taip pat plk. Vitkauskas, tuo metu vadovavęs 9 p.p. Mariampolėje.²² Kada paaiškėjo, kad į naujus politinius vadus numatomas Antanas Smetona, karininkai atsiduso.²³ Beveik visi karininkai labai pasitikėjo Smetona. Antanas Smetona, kaip buvęs pirmasis Lietuvos Respublikos prezidentas, su kurio vardu buvo susijusios ir Lietuvos kariuomenės pirmosios kovos už Lietuvos nepriklausomybę, turėjo labai gerą vardą kariuomenėje ir visuomenės buvo gerbiamas.

Smetona buvo užklaustas pasiūlyti kandidatą į ministerius pirmininkus. Jisai turėjo omenų du kandidatus: profesorių Augustiną Voldemarą ir plk. Antaną Merkį. Merkys iš karto atsisakė eiti ministerio pirmininko pareigas, nes jis neturėjo paramos kariuomenėje.²⁴ Be to, Smetonienei labiau patiko Voldemaras. Žinomas vienas faktas, kad Sofija Chodakauskaitė-Smetonienė, labai gabi ir ambicinga moteris, dažnai darydavo įtakos į vyro galvosėną. Todėl Smetona parėmė Augustino Voldemaro kandidatūrą.

Gruodžio 17 d., anksti rytą, dar teisėtai einąs Respublikos Prezidento pareigas dr. Grinius pakvietė profesorių Voldemarą sudaryti naują vyriausybę, į kurią pakvietė karininkus, dvarininkus ir verslininkus iš politinės dešinės.

Voldemaro ministerių kabineto sudėtis buvo tokia: ministeris pirmininkas ir užsienių reikalų ministeris — Voldemaras (tautininkas); krašto apsaugos ministeris — plk. Merkys (Ūkininkų Sąjunga); švietimo ministeris — Bistras (krikščionis demokratas); žemės ūkio ministeris — Aleksa (valstietis liaudininkas); finansų ministeris — Karvelis (Ūkininkų Sąjunga); teisingumo ministeris — Šilingas (Ūkininkų Sąjunga); vidaus reikalų ministeris — plk. Musteikis (nepartinis); susisiekimo ministeris — Jankevičius (nepartinis) ir kontrolierius — Milčius (Darbo Federacija).²⁶

Grinius priėmė Voldemaro sąrašą. Kaip matome, naujojo kabineto pusę sudarė Ūkininkų Sąjungos nariai, o kabineto daugumą krikščioniškoji politinė dešinė. Net vienas valstietis liaudininkas, Aleksa, kurio partijos režimas buvo nuverstas, įėjo į Voldemaro vyriausybę. Taip pat į Voldemaro "tautininkų" vyriausybę įėjo tik vienas tautininkas, būtent: pats Voldemaras. Iš dalies šita padėtis gali būti taip aiškinama: tautininkų partija buvo dar neseniai susiorganizavusi ir todėl silpna, jos naujas režimas priklausė kariuomenės ir politinės dešinės paramos. Tuometinė tautininkija be to turėjo maža patyrusių administratorių.

Prezidentas Grinius, nenorėdamas vilkinti pavojingos Lietuvai būklės, stengėsi nekaitinti dalykų ir gruodžio 18 d. nuo prezidentavimo atsisakė, paėmęs iš profesoriaus Voldemaro parašą, kad Konstitucijos nekeis, t.y. laikysis 1922 metų santvarkos.²⁷ Naujoje santvarkoje Kazys Grinius nedaug tesikišo, atsiliepdamas tik pavojingais Lietuvai momentais, pasirašydamas po memorandumais adresuotais Prezidentui.²⁸

Gruodžio 19 d., vakare, Seimo likučiai buvo sušaukti sesijon. Tik keturiasdešimt iš Seimo aštuoniasdešimt penkių atstovų dalyvavo, beveiki visi dešinės pažiūros atstovai. Seimo pirmininkas Staugaitis nenorėjo pirmininkauti, bet buvo priverstas pirmininkauti posėdžio atidarymui.²⁹ Seimas patvirtino Griniaus, Sleževičiaus ir Staugaičio atsistatydinimus ir išrinko Stulginskį nauju Seimo pirmininku.³⁰ Seimas suteikė pasitikėjimo balsą naujam ministeriui pirmininkui Voldemarui ir atmetė opozicijos seimo uždarymo (klozūros) pasiūlymą. Tas pat, seimas išrinko Antaną Smetoną Respublikos Prezidentu (38 balsai už ir tik du balsai prieš.)³¹

Tuo būdu iškilo Smetonos režimas.

Žvelgiant atgal, šis įvykis — gruodžio 17d. — daug kam atrodo nepateisinamas ir net smerktinas. Jeigu žiūrėsime abstrakčios teisės mastu, tai toks Lietuvos kariuomenės žygis atrodo sauvalingas ir svetimas demokratijos principams. Tačiau, jei skaitysimės su anų laikų geopolitinėmis sąlygomis, bei krašto nuotaikomis, tai perversmas įgyja pragmatišką pateisinimą. Kyla klausimas, ar iš viso, Lietuva galėjo apsieiti be diktatūros įvedimo? Rodos, kad ne. Jei Griniaus-Sleževičiaus režimas nebūtų buvęs nuverstas — žiūrint į 1922 m. Konstitucijos nustatytą politinę santvarką ir į tuometinę vidaus politiką, atrodo kad Lietuva būtų pakliuvusi į naminių karą ar netvarką. O, gi, Pilsudskio Lenkija ir Tarybų Sąjunga to tik ir te laukė. Jei jėga pagrįsta valdžia nebūtų buvusi įvesta, tai Lenkija ar komunizmas būtų žymiai anksčiau sunaikinęs Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. Tų laikų įvykiai reikalavo diktatūros įvedimo, ar ta diktatūra būtų Smetonos (tautininkų), ar Krupavičiaus (krikdemų), ar net Kairio (socdemų). Taip išėjo, jog perversmo karininkams labiau patiko Smetonos asmuo, negu kito politikas. Kitaip sakant, Lietuva negalėjo turėti kitoniškos santvarkos, kaip jos kaimynai ir išlikti nepriklausoma. Didžiųjų kaimynų diktatūros nebūtų leidusios Lietuvai toliau eksperimentuoti parlamentarizmo keliu einant.

¹ Malbone Graham, "New Governments of Eastern Europe" (New York 1927), p. 403.

² A. Šapoka, "Lietuvos istorija" (Fellbach 1950), p. 590.

³ Stasys Raštikis, "Kovose dėl Lietuvos" I tomas (Los Angeles 1956), p. 203.; Petras Jurgėla, "Sparnuoti Lietuviai Darius ir Girėnas" (Čikaga 1936), p. 99.

⁴ Petras Jurgėla, p. 99.

⁵ K. Bilevičius "Iš revoliucinio pogrindžio", Pergalė, Nr. 10-11 (1957), pp. 70-73.; Albert Tarulis, "Soviet Policy toward the Baltic States (Notre Dame 1959), p. 72.

⁶ Owen Norem, "Timeless Lithuania" (Chicago 1943 ?, p. 130.; Gregory Meiksins, "Baltic Riddle" (New York 1943), p. 94.

⁸ Jurgėla, p. 100.

⁹ Raštikis, p. 203; Graham, p. 403.

¹⁰ Jurgėla, p. 100.

¹¹ Raštikis, p. 203.

¹² Raštikis, p. 204.

¹³ Ibid.

¹⁴ Raštikis, p. 206.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Jurgėla, pp. 102-103.

¹⁷ A. Šapoka, p. 590.

¹⁸ Pastaba: Dažnai, neteisingai primetama, jog, girdi, Voldemaras buvęs nuo pat pradžių prisidėjęs prie perversmo planavimo. Toli gražu, taip negalėjo būti, nes gruodžio 16 d. Lietuvos universiteto vyresnybė išbarė

prof. Voldemarą kodėl jis savo reikalams buvo nusukęs universiteto lėšų. Voldemaras kantriai išklaušė skundą, nenorėdamas netekti savo darbo. O gi, Voldemaras buvo nekantrus, karšto temperamento žmogus. Jei jis būtų kaip nors bent žinojęs apie planuojamą perversmą, tai, be abejo, jis būtų ugningai atkirtęs kaltintojams. Faktas, kad jis tylėjo, liudija, kad jis nebuvo vienas iš sąmokslininkų. (ed. A.B.)

¹⁹ J. Jurginis, "Lietuvos TSR istorija", (Kaunas 1957), p. 153.

²⁰ Raštikis, p. 209.

²¹ Ibid.

²² Raštikis, p. 209

²³ Ibid.

²⁴ Norem, p. 129.

²⁵ Graham, p. 403.

²⁶ Norem, p. 129.

²⁷ Kazys Grinius, "Atsiminimai ir mintys", (Tübingen 1947) p. 16.

²⁸ Pastaba: kaip žinomam Lietuvos visuomenės darbuotojui, daktarui Kaziui Griniui Voldemaro vyriausybė paskyrė pensiją nuo 1928 m. lapkričio 1 d. iki gyvos galvos po 1200 litų. Trinitas, (Kaunas) 1928 m. gruodžio 13 d. Nr., p. 1612. Tas mostas parodo, kad nors tautininkų režimas nesutiko su Griniaus politika, vistiek jis pripažino ir įvertino šito visuomenininko darbą.

²⁹ Arthur B. Darling, "Lithuanian Government overthrown", Current History, 1927 m. vasaris, p. 743.

³⁰ Darling, p. 744.

³¹ Darling, p. 743.

STASIO BUTKAUS MIRTIES METINĖS

Gruodžio 11 d. sukako vieni metai nuo Nepriklausomos Lietuvos Pirmojo Kareivio STASIO BUTKAUS mirties.

Jo atmintis pagerbta pamaldomis Tėvų Pranciškonų vienuolyne koplyčioje ir Ramovės vainiko uždėjimu ant jo kapo, gruodžio 16 d., St. Charles, L. I. kapuose.

Žemiau patiektos Stasio Butkaus Fondo žinios rodo jog netrukus galima bus mūsų didvyrio kapą pažymėti kukliu paminklu.

PAJAMOS:

Gauta aukų \$509.30
(Aukotojai paskelbti KARYJE 1962 m. Nr. Nr. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ir 10).

IŠLAIDOS:

Cementinis karstas \$250.00

BALANSAS:

Fondo kasoje 9.XI.62 \$259.30

ATSIMINIMAI IŠ 1926 METŲ GRUODŽIO 17 DIENOS

P. GENYS

Kaip ir kiti pulkų vadai, tą dieną buvau iškviestas Kaunan į prezidento K. Griniaus 60 metų jubilėjaus iškilmes. Apsistojau Karininkų Ramovės bendrabutyje.

Gruodžio 16 d. vakare, ramovės valgykloje, plk. Rusteika atvirai kalbėjo, kad šią naktį kas tai įvyks...

Vidurnaktį buvau prižadintas dviejų kariuomenės štabo adjutantų. Jie pranešė, kad nauja valdžia kviečia mane į štabą. Prie Įgulos bažnyčios mane pasitiko vienas 2 p. pulko kapitonas ir palydėjo į kariuomenės štabą. Gatvėje ties štabu stovėjo kareivių kuopa. Štabe buvo daug žemesnio rango karininkų. Iš augštesnio laipsnio — pirmą sutikau plk. Skorupskį, buvusį mano pulko vadą. Iš jo ir gavau smulkesnių informacijų apie perversmą. Susirišau telefonu su Klaipėda ir painformavau savo padėjėją J. Vidugirį.

Visi ministriai jau buvo surinkti ir uždaryti kitame štabo patalpų gale. Ten greitai buvo patalpintas ir Klaipėdos krašto gubernatorius Žalkauskas bei direktorijos pirmininkas Krausė. Aš buvau susirūpinęs padėti mi Klaipėdoje.

Karininkas P. Plechavičius pareiškė, kad jam esant ne politikui, dėl valdžios sudarymo reikia kreiptis pas A. Smetoną. Kartu su kitais ir aš nuvykau pas Smetoną, norėjau gauti kokių nors nurodymų dėl Klaipėdos krašto.

Atvykus į štabą Smetonai ir Voldemarui, prasidėjo pasitarimai, tačiau jokių nurodymų iš niekur aš negavau. Tada kreipiausi į mjr. Plechavičių, kaip man greičiau pasiekti Klaipėdą, nes traukinys išeina tik vakare. Plechavičius ir sako: "Aš tau duosiu specialų traukinį ir kariuomenės vado salion-vagoną."

Į Klaipėdą vykome be sustojimų. Visos stotys prez. K. Griniaus jubilėjaus proga buvo papuoštos tautinėmis vėliavomis. Stočių viršininkai išeidavo pasižiūrėti — koks čia kariškas traukinys pravažiuoja? Kareivis, vagono paly-

dovas, stotyse išmesdavo laikinosios vyriausybės atsisaukimų. Pasiekus Kėdainius, traukinys sustojo dėl man nežinomos priežasties. Stoties budėtojas pranešė, kad iš esančių vyriausias yra kviečiamas prie telefono.

Per telefoną balsas užklausė manęs: "Kas čia kalba?" O aš klausiau: "Kas ten kalba?" Ir taip kelis kartus... Paskiau atsakiau, kad čia kalba 7 p. pulko vadas. Tada ir anas pasisakė, kad esąs divizijos vadas, karininkas Jakaitis.

— Ilgaskverniai padarė perversmą, parvykęs tuojau išsiųsk vieną batalioną padėties atstatymui... — pareiškė jis man per telefoną.

Griežtai atsisakyti vykdyti "įsakymą" negalėjau, nes jis būtų mane areštavęs. Kėdainiuose jis turėjo 2rą artilerijos pulką. Jam aiškinau, kad iš Klaipėdos paimti kareivių negalima, nes nežinau ką dabar galvoja vokiečiai ir kaip dar jie pasielgs.

— Tai nors pasiųsk vieną sunkiųjų kulkosvaizdžių kuopą, — jau nusileido divizijos vadas.

Toliau vykstant link Šiaulių, ūpas jau buvo nupuolęs ir atsisaukimų stotyse nebemėtėm. Šiauliuose mus pasitiko už 8 p. pulko vadą pasilikęs karin. Jurgaitis ir budintis karin. Tinteris, mat, visi norėjo gauti smulkesnių žinių apie nakties įvykius Kaune. Jis pranešė, kad jau yra paskirtas naujas divizijos vadas, karin. Tamašauskas ir karin. Jakaičio jis nebeklauso.

Kartu su mumis važiavo ir gubernatoriaus padėjėjas p. Sleža. Visą dieną buvome nevalgę tai nutarėme Mažeikių stotyje (tada traukiniai dar ėjo per Mažeikius) užkasti. Išlipus, mus su raportu pasitiko nuovados viršininkas. Jam ranka tik dreba, vyras buvo labai susijaudinęs. Galvoju, kokia čia priežastis? Tik bufeto šeimininkei paklausus, ar aš esąs P. Plechavičius viskas paaiškėjo...

Gruodžio 17 dienos vakare jau buvau Klaipėdoje ir čia nemažas būrys žmonių stotyje surinkęs laukė žinių.

Šv. Kalėdų proga sveikina visus ramovėnus ir jų šeimą, ir linki apsišarvojus geležine valia ir pasiaukojimu, atkakliai siekti užsibrėžtojo tikslo — Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės — ir su šviesia viltimi žengti į Naujuosius 1963 Metus.

LVS RAMOVĖS C. VALDYBA

LIETUVOS ŽEMĖLAPIS

CARTE DE LITHUANIE

NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS PORTRETISTAS

geod. inž. plk. Antanas Krikščiūnas

PROF. INŽ. ST. DIRMANTAS

Šiomet sukako dvidešimt metų nuo žymaus Lietuvos geodezininko ir kartografo mirties. O kadangi pasimirė okupacijos metu, tai velionis nebuvo tinkamai paminėtas nei bendroje nei technikinėje spaudoje. Todėl reikalingi esame jo darbų, kad ir trumpo, aprašymo.

Laikau, kad kiekvieno lietuvio in-

teligento garbės pareiga yra prunumeruoti Lietuvių Enciklopediją. Todėl nekartosiu, kas tenai parašyta apie kolegos A. Krikščiūno asmenį, tik stengsiuosi detaliau papasakoti apie jo ar jo vadovybėje atliktus darbus.

A. Krikščiūnui trims atvejais teko dalyvauti Užsienių Reikalų komi-

sijų sudėtyje nustatant Lietuvos valstybės sienas, seniau sakydavome — rubežius, vietoje ir derybose.

1. Su Latvija nuo Baltijos jūros kranto ir Žemaičių šventosios iki Padauguvio. Ten jo žinioje dirbo topografas mjr. Rantenas ir kiti. Teko lankyti tos sienos pačią pirmutinę liniją: apie du km. iki pirmo posūkio ties Šventąja prie Laukžemės užtvankos. Toji sutarta su kaimynu siena galioja iki šiai dienai.

2. Susitarus Berlyne su vokiečiais dėl prie Lietuvos prijungto Klaipėdos krašto išvedė ir tą sieną, kuri, po trumpos pertraukos, vėl galioja. Tikiu, kad pirmai progai pasitaisyti: stumti į rytus bent iki 1920 m. tikrai sutartai sienai.

3. 1939 - 1940 m. pulkininkui teko vykdyti atsienojimą su Sovietine Gudija. Ją vedant (vėliau man sakėsi) jam buvo aišku, kad šitas darbas yra grynai apgaulės ir akių dūmimo darbas ar, kaip žemaičiai kad sako, "juokų darbas", vykdomas tik "pro forma", be jokio susitarimo, o pagal diktatą. Nuo anų laikų toji, neva siena, buvo kelis kartus "taisoma". Bet ir ateityje ją reikės taisyti: stumti į rytus bent iki 1920 m. tikrai sutartai sienai.

Pagrindinis plk. inž. A. Krikščiūno darbas buvo organizavimas ir vadovavimas Krašto Apsaugos ministro štabo Karo — Topografinio skyriaus.

Geod. inž. plk. Antanas Krikščiūnas. Buvęs Karo Topografinio skyriaus viršininkas, Augštesn. Technikos mok. direktorius ir V. D. Un-to Geodezijos skyriaus docentas.

Jis savo uždavinį suprato ne siaurai — aprūpinti kariuomenę pirktais, kitų pagamintais, svetimomis kalbomis žemėlapiais, bet kaip pridera nepriklausomai valstybei. Gavęs vadovybės pritarimą, jis organizavo personalą vykdyti rekognoskavimam, nuotraukom; pasirūpino, kad švyturiu spaustuvė įrengtų moderninį žemėlapių spausdinimo skyrių. Krašto reikalams buvo leidžiami tikrai lietuviški žemėlapiai. Lietuviški ta prasme, kad visi darbai nuo nuo-

traukų lauke iki spausdinimo buvo atliekami savo žmonių, savo kalba, savam krašte. Ypač teko nugalėti daug sunkumų, kol priaugo jaunoji kalbininkų karta, kuri talkininkavo apdorojime mūsų suslavitų vietovardžių. Buvo leidžiami šie topografiniai lapai:

1. Paskirų vietovių originalios nuotraukos 1:5000 ar 1:10000 (poligonai)
2. Vidurio Lietuvos gražus spalvotas 1:25000. Ypatinai rūpinosi

suskubti išleisti Vilniaus ir apylinkių lapą.

3. Perdirbinėta ir taisyta su lietuviškais parašais 15 x 30 lapai 1:10000.

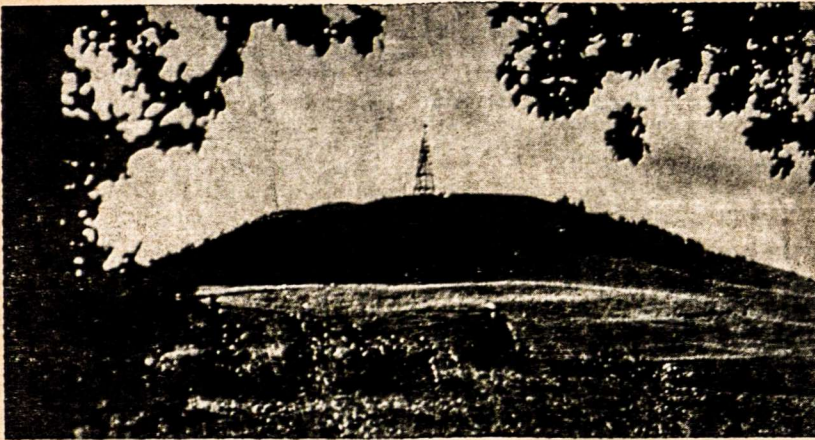
Pagrindinės izohipsės kas 10 m, o pagalbinės — kas 5 m.

Naujai atsikūrusioji valstybė ilgokai neturėjo savo padoraus, rimto kabinetinio žemėlapiu su naujai nustatytomis sienomis.

Naudojome (be sienų) P. Matulionio neblogą "Kalnotumo ir nuotaku-

Karo topografijos skyriaus žemėlapiu 1:400 000 kiek sumažinta iškarpa.

Satrijos kalnas Žemaitijoje su trianguliacijos punkte įrengtu toli mačiu - signalu.

mo" (atseit — reljefinį) spalvotą 1:630000 ir kelias laidas neblogo ir spalvoto lietuvių ir vokiečių kalbomis Fr. Ozelio. Pradžioje čia Lietuva buvo rodoma dviejų dalių: Nord Litauen ir Sued Litauen, kuri siekdavo iki Pinsko balų. Vėliau tačiau sutrumpėjo iki 1920 m. sienų.

A. Krikščiūnas sugalvojo, suredagavo ir 1933 m. išleido kabinetinį valstybės žemėlapi 1:400000, spaudė švyturio spaustuvėje, dviejų lapų, spalvotą ir trijų variantų:

a. — administracinį: vandenys, gyvenvietės, politinės ir administracinės sienos. Be reljefo ir be miškų.

b. — bendrą geografinį fizinį: papildomai prie a parodyta: reljefas (izohipsės kas 20 m) ir miškų masyvai.

c. — pagrindą studijoms, tyrinėjimams: be miško, kelių, gyvenviečių. Tik vandenų tinklas ir kalnuotumas.

Siena buvo parodyta 1920 m., pagal Maskvos sutartį. Administracinė linija su lenkų okupuota Lietuvos dalimi parodyta nežymiai. Sutartieji ženklai paaiškinti ir prancūzų kalba.

Tai gerai apgalvotas, puikiai suredaguotas, žinovo—specialisto Lietuvos parūpintas ir jai gėdos nedaręs kūrinys.

Be topografinių ir kartografinių darbų A. Krikščiūno vadovaujama įstaigai teko imtis ir grynai geodezinių matavimų: augšto tikslumo trianguliacijos ir precizinio nivelavimo.

Atgijusios Suomijos užsienių reikalų ministeris p. Procopée 1924 m. sukvietė Helsinkiuose keliolikos valstybių, supančių Baltijos jūrą, atstovus tikslu bendromis jėgomis, moksliskai ištirti šio rajono geoidą. Lietuvą atstovavo geodezininkai St. Kolupaila ir šio rašinio autorius. Po kiek laiko Lietuva ratifikavo Pabaltijo Konvencijos sutartį. Buvo suda-

ryta tarpvalstybinė Pabaltijo Geodezinė Komisija su generaliniu sekretorium prof. Ilmari Bonsdorff, Suomijos geodezininku, priešaky, šio didelio darbo sumanytoju. Pagal išdirbtą programą kiekviena valstybė turėjo pati vykdyti darbus savo teritorijoje, tik ypačingais atvejais, dėl vienodumo ir tikslumo, kai kurie darbai turėjo būti vykdomi paties centro instrumentais ir dalyvaujant tiems patiems stebėtojams.

Lietuvoje darbus vykdyti buvo pavesta A. Krikščiūno vadovaujama įstaigai kontakte su un-to astronomais ir geofizikais. Kas pora metų įvykdavo darbu aptarti suvažiavimai įvairiose sostinėse. Čia ne vieta aprašyti pačių darbų pobūdį, tikslus ir pasiektus rezultatus. Tai atskira tema. Duodu tik tinklo schemą. Lietuviai atliko savo dalį labai gražiai. Paskutinė konferencija įvyko Kaune. Suvažiavo mokslininkai vienuolikos valstybių: net konferencijoje nedalyvavusios D. Britanijos (štabo atstovas mjr. Shortt) ir tarptautinės geodezinės ir geofizinės 35 valstybių unijos prezidentas — prancūzas generolas Perrier. Konferencija pavyko visais atžvilgiais. Nors į vicepirmininko vietą pretendavo lenkai, bet buvo išrinktas mūsų Krikščiūnas. Kurį laiką Konvencijoje dalyvavo ir Maskva. Bet vėliau atsimetė — mat, tenai tada ėjo Stalino organizuotos tarpusavio "draugiškos" žudynės — "čistkos". Deja, Hitlerio — Stalino draugiška sutartis iššaukė II-įj Pasaulinį karą ir šis mokslinis laisvų tautų bendra-

darbiavimas buvo nutrauktas. Į 1940 m. konferenciją rusai okupantai A. Krikščiūnui neleido vykdyti. Trianguliacija buvo vykdoma vokiečių okupacijoje iki 1944 m.

A. Krikščiūno spausdinti raštai: moksliskai apmatavo Lietuvos ir jos dalių plotus (berods Mūsų Žinyne); karo topografijos vadovėlis kariūnams; Lietuvos kartografijos praeitis; apie Lietuvos 1613 m. žemėlapi ir kiti smulkesni darbai. Jo priežiūroje išėjo du tomai Karo topografijos skyriaus Metrašcio ir Lietuvos niveliacijos reperijų augščių katalogas.

Prie Laisvės Kovų muzėjaus reikėtų sudaryti Karo topografijos skyriaus išleisčių žemėlapių pavyzdžių komplektą. Kas g. g. skaitytojų tokių turėtų, prašau man pranešti ar tiesiog atsiųsti. Lietuvos žemėlapi 1:400000 turiu; man į Reutlingeną, kaip didžią dovaną, atvežė, vėliau iš Lietuvos išvykęs, brolis Boleslovas.

Mano adresas: 4241 S. Maplewood, Chicago, Ill., U.S.A.

Antano Krikščiūno vardas neatskiriamai yra susijęs su Lietuvos žemės matavimais ir kartografinių darbų trumpu, bet kūrybingu ir šviesiu suklestėjimu.

Besikuriančioje valstybėje labai trūko visokių specialistų. Todėl ir A. Krikščiūnui teko būti mokytoju Karo Mokykloje, Topografų kursuose, Aukštesn. Technikos mokykloje (vokiečių okupacijos laiku buvo jos direktorium), pagaliau jis dėstė kartografiją Geodezijos skyriuje Statybos fakultete.

P A D E K A

Negalėdamas visiems, pradant Lietuvos J. A. V-se Atstovu, ponu J. Kajecku ir baigiant mano jauniausia anūke, tinkamai atsakyti į man skirtus gerus linkėjimus ir žodžius, kuriais gausiai būnav pagerbtas ir pasveikintas 75-to gimtadienio proga, — mieliems Ramovėnams dėkoju šiuo kukliu būdu tardamas lietuvišką kario ačiū per mus jungiantį KARĮ.

STASYS DIRMANTAS

PROŠVAISTĖS ŠIRVINTŲ KAUTYNIŲ PROŠVAISTĖSE

P. ŽILYS

1962 m. kovo mėn. KARIO Nr. 3 (1380) tilpo J. Vėgėlio straipsnis "Širvintų kautynių prošvaistės", kuriame kalbama apie didelius įtarinėjimus, net kaltinimus iki išdavystės, buvusiam Nepriklausomybės kovų metu kariuomenės vadui gen. S. Žukauskui.

Būdinga tačiau, kad beveik visi J. Vėgėlio įtarinėjimai, bei kaltinimai yra paremti kitų, neišvardintų asmenų spėliojimais ir pasakojimais.

Apie visus J. Vėgėlio spėliojimus kaltinimus, ar išvedžiojimus nukreiptus gen. S. Žukausko adresu netenka kalbėti, nes tai užimtų daug laiko. Paliesiu tik žymesnius ir svarbesnius. J. Vėgėlis rašo, kad dar prieš susirenkant Steigiamajam seimui, gen. S. Žukauskas išvykęs į užsienius (Lenkiją) vienam mėnesiui atostogų ir toliau pasakoja: "1939 m. rudenį, Lenkijai kapituliuavus prieš Vokietiją ir Rusiją, nemaža dalis Lenkijos kariuomenės perėjo į Lietuvą ir buvo internuota. Tuomet teko plačiau išsikalbėti su vyresniais lenkais karininkais. Iš artimai dirbusio su maršalu Pilsudskiu lenkų pulkininko teko sužinoti, kad gen. Žukauskas manė pasilikti Lenkijoje, kur jam Pilsudskis žadėjęs augštą vado vietą. Tuomet jis kaip tik prašėsi atleidžiamas nuo kar. vado pareigų Lietuvoje. Besiruošdamas naujai tarnybai, jis gyveno Vilniuje. Bet, kuomet rusų spaudžiami lenkai traukėsi, Pilsudskis prašęs gen. Žukauską skubiai grįžti į Kauną ir ten paveikti Lietuvos vyriausybę, kad Lietuvos kariuomenė nepultų besitraukiančių lenkų iš Vilniaus Varšuvos link."

Kadangi rašoma, jog gen. Žukauskas, besiruošdamas naujai tarnybai, gyveno Vilniuje, todėl tenka trumpai pažvelgti kokia buvo 1920m. pavasari, (ypač prieš pat susirenkant Lietuvos Steigiamajam seimui) bendroji politinė-karinė padėtis, kiek tai liečia Lenkiją, kas tada dėjos Vilniuje bei jo apylinkėse ir kaip tada klostėsi augštųjų vietų reikalai lenkų kariuomenėje?

1919 m. lapkričio mėn. bolševikai likvidavo gen. Judeničo, o gruodžio mėn. — gen. Denikino kariuomenes. (gen. Vrangelį suvarė į Krymo pusiasalį. Pagaliau, 1920 m. pradžioje buvo likviduota adm. Kolčako kariuomenė.

Nugalėję baltuosius generolus ir likvidavę,

vardinamus, vidaus frontus, rusai-bolševikai tuoju atsisuko prieš Lenkiją. Buvo sustiprinta propaganda ir pradėta telkti prieš lenkus rusų-bolševikų kariuomenė Baltgudijos ir Ukrainos frontuose.

Lenkai tada akyvaizdžiai pamatė, kokiame dideliame pavojuje buvo atsidūrusi Lenkija.

Norėdamas užbėgti pavojui už akių, sutrukdyti rusų-bolševikų pasiruošimus Lenkiją pulti, marš. Piludskis, susitaręs su ukrainiečiais — (atam. Petliura) nusprendė pats pulti rusų-bolševikus Ukrainos fronte. Lenkai tą frontą vadino Mažosios Lenkijos frontu.

Balandžio 25 d. lenkai puolė rusų-bolševikus, nukreipdami pagrindinį smūgį Kievo kryptimi. Puolimas pasisėkė. Gegužės 7 d. rusai-bolševikai buvo nublokšti į rytinį Dniepro krantą ir buvo paimtas Kievas.

To puolimo pasekoje tarp lenkų ir rusų-bolševikų susidarė 1000 km. ilgio frontas, einęs nuo Dauguvos per Lepelį, Berezina, up. Ptyčą, Dnieprą (iki seklymų) ir toliau iki Dniestro. Lenkai tada turėjo apie 21 pėst. diviziją ir 7 kav. brigadas. Iš to galima spręsti kaip skystai buvo išdėstyta lenkų kariuomenė tokiam ilgame fronte.

Deja, marš. Pilsudskiui nepasisėkė sutrukdyti bolševikų planų.

Į lenkų puolimą Maž. Lenkijos fronte rusai-bolševikai atsakė puolimu Baltgudijos fronte. Lenkai tą frontą vadino lietuvių-baltgudžių frontu.

Gegužės 14 d. (taigi prieš pat susirenkant Lietuvos Steigiamajam seimui) rusai-bolševikai puolė lenkus bendrąja Molodečno kryptimi ir įsiveržė 100 km. gilumon. Puolimo tikslas buvo Vilnius.

To bolševikų prasiveržimo pasekoje Vilnius ir jo apylinkės atsidūrė tiesioginiame pavojuje. Po dvi savaites trukusių didelių pasirėngimų, sunkių ir nuostolingų kautynių, lenkams pasisėkė dalinai likviduoti rusų-bolševikų prasiveržimą ir atstumti juos apie 50 km. Tam tikslui lenkai panaudojo gen. Sosnkovskio vadovaujamą rezervinę armiją, kuri buvo sutelkta Švenčionių rajone.

Kol vyko kovos Baltgudijos fronte, rusai-bolševikai sutelkė dideles jėgas Ukrainos fron-

te. Čia buvo atgabenta iš Kaukazo išgarsėjusi Budiono vadovaujama raitoji armija. Birželio 5 d. rusai-bolševikai pradėjo pulti lenkus Ukrainos fronte. Lenkų frontas buvo pralaužtas ir rusai-bolševikai veržėsi pirmyn, ypač jų raitoji armija.

Panaudojus rezervus, lenkams, šiaip taip, pasisėkė sulaikyti rusus-bolševikus maždaug toje riboje iš kurios balandžio 25 d. jie patys buvo pradėję pulti rusus-bolševikus.

Tačiau, lenkų padėtis Baltgudijos fronte tuo metu pasidarė visai kritiška. Lenkai tame fronte turėjo I ir IV armijas, viso apie 13 divizijų. Bolševikų kariuomenės telkimas buvo vykdomas ilgą laiką. Gen. Želigovskis — „Wojna w roku 1920“ apie bolševikų kariuomenės telkimą tame fronte rašo, kad pradžioje labai atdžiai buvo sekama ir registruojama bolševikų kariuomenės telkimas ir jos išdėstymas, bet kadangi tos kariuomenės telkimas ilgai tęsėsi, būvę prigabenta daug kar. dalių, tai į pabaigą jau nebebuvo kreipiama pakankamai dėmesio. Faktinai, bolševikai tame fronte buvo sutelkę III, IV, XV, XVI-ją armijas; viso apie 23 divizijas.

Grėšiančio Baltgudijos fronte bolševikų puolimo pavojaus pasekoje, pas lenkų vadus generolus, kilo gana didelių konceptyvinių skirtumų. Vieni buvo už tai, kad reikia tuojau pulti bolševikus ir suardyti jų pasiruošimus pulti, kiti galvojo, kad būtų geriau pasitraukti į senus vokiečių apkasus ir ten sutikti bolševikų puolimą.

Todėl, birželio pabaigoje, marš. Pilsudskis pasikvietė į Varšuvą Baltgudijos fronto vadą gen. Šeptickį ir paprašė išdėstyti savo nuomonę apie padėtį — ir ateities planus.

Marš. Pilsudskio ir kelių generolų akyvaizdoje, fronto vadas, gen. Šeptickis, pareiškė, kad tikrovėje karas esąs pralaimėtas, todėl reikalinga taikytis, nežiūrint kainos. Raitosios bolševikų armijos laimėjimai esą taip labai demoralizavę karius visame karo veiksmų fronte, kad toji demoralizacija jaučiama net jau visame krašte. Jam (Šeptickiui) neatrodo, kad lenkų pastangos galėtų sulaikyti bolševikų kariuomenės pasisėkimus.

Kitas atsitikimas, tai I lenkų armijos (kuri gynė barą nuo Dauguvos iki Lepelio) vado gen. Žygadlovičiaus pasikalbėjimas su X p. divizijos vadu gen. Želigovskiu. (Xp. divizija gynė barą tarp ežerų Jelno-Žado) Viena proga gen. Želigovskis pradėjo aiškinti gen. Žygadlovičiui, kad akyvaizdoje grėsiama bolševikų puolimo, esą reikalinga statyti įtvirtinimus Vilniaus ir

Gardino srityse. (Įtvirtinimai buvo pradėti daryti apie Vilnių.)

Į tai gen. Žygadlovičius atsakęs, esą kur nors prie Varšuvos gal ir pasisėks sulaikyti bolševikus.

Jeigu prie to visko pridėsime anais laikais lenkams labai nepalankią pasaulinę opinią, (ypač po lenkų išiveržimo į Ukrainą-Kieva) ir labai nedraugišką artimųjų kaimynų (Lietuvos, Vokietijos ir Čekoslovakijos) nusistatymą Lenkijos atžvilgiu, tai prieisime išvados, kad anais laikais visos Lenkijos padėtis buvo labai karšta ir neaiški. Žmogus žinąs ir suprantąs anų laikų padėtį negali patikėti, kad gen. Žukauskas tada gyvendamas Vilniuje galėtų ruoštis kokiai naujai tarnybai. Tai yra nesąmonė.

O dabar pažiūrėkime, kaip anais laikais buvo lenkų kariuomenėje su augštomis vadų vietomis ir kokią augštą vietą marš. Pilsudskis galėjo žadėti gen. Žukauskui.

Visiems lietuviams gerai žinomas gen. Želigovskis yra parašęs knygą „Wojna W roku 1920“ Gen. Želigovskis buvo caro armijos karininkas. Nuo 1915 m. jis pradėjo rūpintis suorganizuoti Rusijoje lenkų legionus. Po rusų revoliucijos, jis suorganizavo IV lenkų diviziją ir 4-tą ulanų pulką. Pradžioje jis veikė su gen. Denikinu, vėliau prisijungė prie prancūzų.

1919 m. gen. Želigovskis su savo divizija ir ulanų pulku, per Odesą-Rumuniją grįžo į Lenkiją ir dalyvavo kovose su bolševikais.

Lenkijoje gen. Želigovskio divizija buvo performuota į X p. diviziją o ulanų pulkas į 14-tą ulanų pulką. 1920 m. pradžioje X p. divizija stovėjo Vilniuje, o jos du pulkai (29 ir 31) saugojo demarkacijos liniją su Lietuva.

Gen. Želigovskis tuo laiku jau buvo pakilęs į grupės (3 p. divizijų) vadus, Minsko apylinkėse. Kadangi tuo metu gen. Želigovskio vadovaujama grupė buvo numatoma perorganizuoti į IV armiją, tai Želigovskis tikėjosi būti paskirtas tos armijos vadu.

Bet, įvyko staigmena. Kovo mėn. marš. Pilsudskis pasikvietė gen. Želigovskį į Varšuvą ir papasakojo jam, kad turįs daug ir didelių sunkumų su vadų paskyrimais ir paklausė ar Želigovskis nesutiktų perimti X divizijos vadovavimą, nes armijų vadovais turį būti paskirti kiti generolai. Be to, marš. Pilsudskis papasakojo gen. Želigovskiui apie sąlygas-reikalavimus, kuriuos stato kai kurie generolai.

Gen. Želigovskis skundžiasi, kad toji pozicija jam buvusi labai nemaloni (nadar przykra), bet apie tai jis nieko nesakė maršalui, nes gerai žinojo, kad vyriausias vadas turįs

daug ir didelių sunkumų su augštų vadų paskyrimais.

Bendrai, gen. Želigovskis rašo, kad anais laikais su augštų vadų paskyrimais buvo daug ir didelių sunkumų ir tai buvęs lyg koks pra-keikimas.

Po pasikalbėjimo su maršalu Pilsudskiu, gen. Želigovskis atvyko į Vilnių ir perėmė X p. divizijos vadovavimą.

O pats marš. Pilsudskis "Rok 1920" rašo, kad anais laikais lenkų kariuomenėje persona-liniai santykiai, o ypačiai augštųjų karinin-kų tarpe, buvę blogiausi, kokius jam teko už-tikti studijuojant istoriją.

1920 m. rugpjūčio 12 d. kritiškiausiu karo momentu, kai bolševikai jau buvo priartėję prie pat Varšuvos, marš. Pilsudskis, išvykdamas iš Varšuvos į Pulaw vadovauti puolamajai lenkų armijai (III ir IV) grupei, taip kalbėjo karo ministeriui gen. Sosnkovskiui: "Wreszcie przy pożegnaniu z gen. Sosnkowskim wskaza-lem mu na bezład, jaki panuji zarowno w dowo-dzeniu, jak i w zorganizowaniu wojska į ža-dalem od niego by stale į ustawicznie wplywal na usunięcie wszystkich grup, grupiek, podgrup i nadgrup, przedgrup į zagrup, ktorych pomimo moich staran zostalo jeszcze tak duzo, že byli do-wodcy ze sztabami bez wojsk, a w niektorych miejscach sto żołnierzy dzielilo się na trzy grupy, dowodzone przez generalow."

Nereikia pamiršti, kad anais laikais marš. Pilsudskis nebuvo toks visagalis, kaip jį pavaiz-duoja J. Vėgėlio minimas "artimai su maršalu Pilsudskiu dirbęs pulkininkas".

Anų laiku marš. Pilsudskio santykius su "fachowcais" generolais geriausiai pavaizduoja kad ir toks gen. Dowbor-Musnickio pasisa-kymas apie 1920 m. kompaniją "... jeneżalowie fachowcy powiedziec tylko moga, že w nich z, jednej strony bral udzial Lejba Trocki, z dru-giej ...szlachcic polski z pospolitego ruszenia."

O kai kritiškiausiu 1920 m. karo momentu Lenkijoje susiorganizavo liaudies gynimo tary-ba (Rada Obrony Narodowej) tai ji kreipėsi ne į marš. Pilsudskį bet į gen. Hallerį. (žiūr. Pul-kownik Adolf Malyszko "O 1920 Roku")

Lenkų vyriausybei prašant (be karo misi-jos, vadovaujamos gen. Henry), 1920 m. nuo liepos 25 d. iki rugpjūčio 25 d., Prancūzijos vyriausybė buvo priskyriusi prie lenkų genera-linio štabo viršininko gen. Rozvadovskio spe-cialų patarėją, gen. Weygandą.

Gen. Weygandas yra parašęs, lenkų kalbon išverstą "Bitwa o Warszawą". Toje knygutėje kalba irgi apie vadų mišinį lenkų kariuomenėje ir iš to išplaukiančius sunkumus.

Įdomu yra tai, kad apie marš. Pilsudskio sugebėjimus gen. Weygandas neprataria nė žo-džio, o gen. Sikorskį gerokai išgarbina.

Iš to, kas augščiau pasakyta, seka išvada, kad marš. Pilsudskis negalėjo suilyti gen. Žu-kauskui augštos vietos, nes per daug turėjo savų generolų bedarbių, kuriuos tvarkyti buvo labai sunku. Iš marš. Pilsudskio knygos "Rok 1920" nematyti, kad jis būtų davęs kokius nors pa-siūlymus ar pavedimus gen. Žukauskui ar iš viso matęsis su juo ar per įgaliotinius ką nors daręs.

Iš "Rok 1920" matosi, kad prieš pat susi-renkant Lietuvos Steigiamajam seimui Pilsuds-kis buvo Ukrainos fronte, Žytomiro rajone ir ten būdamas sužinojo apie rusų-bolševikų gegu-žės mėn. 14 d. puolimą Baltgudijos fronte. Iš ten marš. Pilsudskis grįžo į Varšuvą. Bolševikų prasiveržimą Baltgudijos fronte atremti marš. Pilsudskis pavedė gen. Sosnkovskiui ir gen Šep-tickiui.

Birželio mėn. jis ir vėl Ukrainos fronte. O kai liepos 4 d. bolševikai pralaužė lenkų fron-tą Baltgudijoje ir pradėjo juos vyti Varšuvos kryptimi, tai pradžioje marš. Pilsudskis to fron-to operacijomis visai nesirūpino, nes dar vis bu-vo užimtas operacijomis Ukrainos fronte.

Tik kai bolševikai peržengė Nemuno-Šča-ros ribą ir artėjo prie Narevo-Bugo ribos, ta-da marš. Pilsudskis, būdamas Chelm'o apylin-kėse, pradėjo rūpintis įvykiais Baltgudijos fronte; tai buvo liepos pabaigoje.

Tiesiog nepadoriai atrodo lenkų pulkinin-ko pasakojimai, kad kai lenkai traukėsi tai marš. Pilsudskis prašęs gen. Žukauską skubiai grįžti į Kauną ir ten paveikti Lietuvos vyriausybę, kad Lietuvos kariuomenė nepultų besi-traukiančių lenkų iš Vilniaus Varšuvos link.

Marš. Pilsudskis savo knygoje "Rok 1920" daug kartų mini Vilnių, Lietuvą, net keliais at-vejais pamini bolševikų Baltgudijos fronto va-do Tuchačevkio pasisakymus apie Lietuvos ša-liškumą ir nedraugiškumą Lenkijos atžvilgiu. Jis su malonumu prisimena Tuchačevskio tvirtinimą ("Pochod k Vislie"), kad lietuvių puo-limas pagelbėjo bolševikams nublokšti iš Vil-niaus besitraukiančius lenkus Lydos link ir ati-daryti bolševikams kelią Varėnos-Gardino kryp-timi. Tačiau jis visai niekur nieko neprisimena apie gen. Žukauskui pavestą tokią didelę misi-ją.

Lenkai yra prirašę tomų tomus apie Nepri-klausomybės, ypač 1920 m., karą ir išgarbinę marš. Pilsudskį, ypač jo darbus ir žygius, kiek tai liečia Lietuvą ir Vilnių, bet niekur nieko neteko užtikti, kad marš. Pilsudskis, ar kas

nors iš jo bendradarbių, 1920 m. būtų matęsis su gen. Žukausku, ką nors jam žadėjęs bei pavedęs kokią žymią misiją atlikti.

O dabar pažiūrėkime kaip įvykiai iš tikrųjų vystėsi.

1920 m. liepos 4 d., tai yra tą pačią dieną, kai bolševikų kariuomenė pradėjo pulti Lenkiją Baltgudijos fronte ir pralaužė lenkų įsitvirtinimus, Lenkija pripažino Lietuvą de facto, o liepos 10 d. (?) Spa ambasadorių konferencijoje Lenkijos atstovas Grabskis, buvo priverstas atsižadėti Vilniaus ir jo apylinkių Lietuvos naudai.

Kaip laikėsi Lietuva Lenkijos atžvilgiu matosi iš šių faktų: liepos 4 d. bolševikai pralaužė lenkų frontą Dauguva-Lepel bare; liepos 7d. Lietuvos kariuomenė pasiekė Laukesą, Toržaką, Drysvetus; liepos 9 d. užėmė Dukštą, Tauragnus, Kuktiškius, Skudutiškį ir Aluntą; liepos 15 d. Vilniaus komendantūros 7 p.p. 7 kuopa ir gusarų pulko daliniai įžengė į Vilnių; liepos 16 d. užėmė Varėną ir Marcinkonis; liepos 19 d. — Seinus; liepos 30 d. — Suvalkus ir t. t. ir t. t.

Netenka aiškinti, kad marš. Pilsudskis rašydamas savo knygą "Rok 1920" tuos lietuvių žygius gerai žinojo, bet jis nieko nemini, kad būtų prašęs gen. Žukauską skubiai grįžti į Kauną ir paveikti Lietuvos vyriausybę, kad Lietuvos kariuomenė nepultų besitraukiančių lenkų.

Bet už tai marš. Pilsudskis neužmiršta pasigirti, kad jis turėjo suorganizavęs iš Vilniaus krašte kilusių vyrų net dvi lietuvių-baltgudžių divizijas, o kai kilo reikalas "laisvinti" Suvalkus tai Pilsudskis tuojuo pasirūpino, kad tas uždavinys būtų pavestas atlikti 41 p.p., kuris buvo suorganizuotas Suvalkuose iš tos apylinkės kilusių vyrų.

O marš. Pilsudskio garbintojai labai gražiai aprašo kaip jis atvykęs į Lydą sukūrė planą kaip apdumti akis sąjungininkams, sulaužyti Suvalkų sutartį ir kaip pasiuntė iš Varanavo I lietuvių-baltgudžių diviziją užimti Vilnių, o III leg. div. — Švenčionis.

Šia prota turiu pasakyti, kad begėdiškiausiai apie Lietuvą yra pasisakęs gen. Weygand'as savo "Bitwa o Warszawa". Anot jo, Lietuva buvusi bolševiko rankose, ten susidaręs tiltas tarp Rytprūsių ir Rusijos.

Dabar tenka pažvelgti į J. Vėgėlio teigimą, kad lenkų kavalerijos brigadai prasilažius užfronten ir žygiuojant nuo Vilniaus, Panevėžio link, Žukauskas, esą svečiavęsis Rokiškyje pas grafą Pšezdzieckį ir kad, karininkams ir visuomenei sujodus, jis buvęs kaltinamas neištikimybė Lietuvai. Esą karininkas pagal duotą prie-

saiką turįs būti ištikimas tautai ir valstybei. Iš to išvada aiški: jeigu gen. Žukauskas nebuvo ištikimas Lietuvai, tai jis buvo persidavėlis Lenkijai.

Pažiūrėkime ką rodo faktai.

1919 m. balandžio 25 d. gen. Žukauskas buvo paskirtas Lietuvos Kariuomenės Štabo viršininku, o tais pačiais metais gegužės 27 d. kariuomenės vadu.

Kaip žinome, 1919 m. balandžio 19 d. lenkai staigiu puolimu nuo Lydos įsiveržė į Vilnių. Išviję bolševikus ir užėmę Vilnių, lenkai stengėsi išsiplėsti Trakų, Širvintų, Pabradės ir Ašmenos-Salų kryptimis. Vilniaus netekimas bolševikams buvo didelis politinis ir karinis smūgis. Bolševikai sutelkę savo kariuomenę Širvintų, Pabradės ir Salų rajonuose, nusprendė sutelktai pulti ir atsiimti Vilnių.

Gen. Smigly-Rydz, išaiškinęs bolševikų planą, nusprendė neleisti bolševikų jėgoms susijungti, bet sumušti jas atskirai. Pirmiausiai jis puolė Pabradės bolševikų grupę, ją sumušė ir nubloškė Švenčionių kryptimi. Po to, jis puolė Salų bolševikų grupę, kuri buvo priartėjusi prie Vilniaus. Ją sumušė ir taip pat nubloškė atgal. Salų bolševikų grupės sąstata dalyvavo ir lietuvių būrys, kuris buvo suorganizuotas Mažeikiuose ir vėliau perkeltas į tą rinktinę. To būrio žygius aprašo bolševikas Vincas Savickas "Kaip mes vargelį kaporjom".

Sumušęs Salų grupę, gen. Smigly-Rydz tuojuo pasisuko prieš Širvintų bolševikų grupę, kurios priekiniai daliniai jau buvo pradėję veržtis į Vilnių. Širvintų bolševikų grupė buvo sumušta ir lenkai, persekiodami jos likučius, slinko Trakų, Maišiogalos ir Ukmergės kryptimis.

Lietuvos kariuomenės Vadovybė, (kurios priešakyje jau buvo štabo v-kas gen. Žukauskas) atydžiai sekė lenkui kovas su bolševikais Vilniaus apylinkėse ir labai gerai išnaudojo susidariusią padėtį.

Balandžio 27 d. mūsų kariuomenė užėmė Vievio miestelį ir stotį. Žvalgai pasiekė Rykantus ir N. Trakus ir čia pirmą kartą susitiko su lenkų kariuomene.

Kad lenkai, persekiodami bolševikus, neužimtų Širvintų, Giedraučių ir neįsiveržtų į Ukmergę gen. Žukauskas padarė nepaprastai drąsų ir rizikingą sprendimą. Jis davė įsakymą Ats. Panevėžio batalionui iš Kėdainių žygiuoti ir užimti Ukmergę. Tuo būdu išsiuntus iš Kėdainių Ats. Panevėžio batalioną, bolševikams buvo paliktas atviras kelias iš Panevėžio pulti Kėdainius. Tačiau viskas klostėsi laimingai. Gegužės 3 d. Ats. Panevėžio batalionas užėmė Uk-

mergė, o gegužės 7 d. mūsų daliniai užėmė Širvintus ir ten susitiko su lenkais. Gegužės 8 d. Vievyje įvyko pirmas mūsų kariuomenės ginkluotas susirėmimas su lenkais, o gegužės 9 d. bolševikai buvo išvyti iš Giedraičių..

Kaip matome 1919 m. gegužės pradžioje jauna ir neskaityta Lietuvos kariuomenė, gen. Žukausko vadovaujama, pirmą kartą su ginklu pastojo lenkams kelią Giedraičių-Širvintų-Vievio riboje ir neleido jiems toliau brautis į Lietuvą.

Dabar tenka kai ką pasakyti apie 1920 m. lapkričio mėn. Giedraičių-Širvintų kautynes, apie kurias mūsų spaudoje, šiais laikais, buvo tiek daug prirašyta ir dar rašoma įvairių nesąmonių ir kaltinimų buv. kariuomenės vado gen. Žukausko adresu. Kaltinant jį net medžiokle pas grafą Pšezdzieckį.

Neseniai teko susitikti su gen. P. Plechavičium. Besikalbant buvo prisiminta Giedraičių-Širvintų kautynės ir paliesti įvairūs plepalai apie gen. Žukauską, skelbiami mūsų spaudoje, ryšyje su tomis kautynėmis.

Gen. Plechavičius tuoju pareiškė, esą kai lenkų kav. brigada prasiveržė pro mūsų frontą, tuo laiku Kaune gusarų kareivinėse buvo neseniai pradėtas formuoti 2 ulanų pulkas. Į pulką atvykęs kariuomenės vadas gen. Žukauskas įsakęs iš turimų žmonių ir arklių suformuoti eskadroną ir skubiai išsiųsti į Jonavą, kad apsaugotų Jonavos tiltus ir gelež. stotį nuo lenkų raitelių įsiveržimo. Eskadronas buvęs suformuotas ir tuoju išsiųstas į Jonavą.

Keletą kartų teko susitikti, anais laikais buvusį kar. vado gen. Žukausko adjutantą p. Šmulskštį ir kalbėti apie gandus skleidžiamus dabar mūsų spaudoje apie gen. Žukauską, ryšyje su Giedraičių-Širvintų kautynėmis. Jis pareiškė, kad visa tai esanti nesąmonė. Pasiūlius ką nors parašyti tuo reikalu, atsakė, kad į tokias nesąmones nematęs nei reikalo nei prasmės ką nors atsakyti.

Pats gen. Žukauskas apie Giedraičių-Širvintų kautynes man yra pasakojęs taip: esą po lenkų puolimo Ukmergės bare padėtis pasidariusi labai neaiški, tiesiog chaotiška. Negalima buvę nustatyti kur randasi savieji, kur priešas.

Per visą naktį kariuomenės štabe laukta naujų, papildomų žinių apie padėtį Ukmergės bare. Tačiau ir sekančios dienos rytą padėtis buvusi dar vis neaiški. Gen. Žukauskas belaukdamas naujų ir papildomų žinių, išalkęs ir nuėjęs į Metropolio restoraną papietauti. Vos spėjus jam atsisėsti prie stalo ir užsakyti valgį, tuoju prisistatęs iš operacijų skyriaus karininkas

ir pareiškęs, esą gautas iš Ukmergės pranešimas jog fronte susidariusi labai pavojinga, tiesiog, kritiška padėtis. Gavęs tokį pranešimą, generolas nebelaukęs atnešant užsąkytą valgį, tuoju grįžo į kar. štabą. Atidavęs reikalingus nurodymus ir įsakymus jis sėdęs į automobilį ir išvykęs į Ukmergę.

Esu klausęs anais laikais buvusio kariuomenės vado adjutanto p. Šmulskščio ar jis prisimena iš kur tada gen. Žukauskas išvyko į Ukmergę. Atakymas buvo trumpas ir aiškus. Jis gerai prisimenąs, kad tada gen. Žukauskas Ukmergėn išvyko iš Kauno.

Dabar tenka pažvelgti, ką rašo apie tai Giedraičių kautynių vadas plk. J. Petraitis savo atsiminimuose "Laisvę ginant" II tome.

J. Petraitis rašo taip: "Lapkričio 19 d. rytą, galų gale, gavau įsakymą iš divizijos..." Susipažinęs su gautu įsakymu J. Petraitis jo nesupranta, todėl sako "...Čia matyti įvyko skaudus nesusipratimas". Įvertinęs gautą įsakymą ir nusprendęs jį vykdyti savo nuožiūra ir supratimu toliau J. Petraitis sako: "Negana to, kad mūsų fronte pasidarė chaosas, divizijos štabe, matyti, buvo dar didesnis chaosas..."

Tačiau, J. Petraitis, sužinojęs, kad Ukmergėn yra atvėkęs pats kariuomenės vadas, tuoju susirišo su juo telefonu ir gavo reikalingus nurodymus ir paaiškinimus. Toliau jis rašo: "Dabar kas kita. Dabar jau visiškai aišku, ką turime daryti. Nebereikia tuščiais laukais vaikščioti, nežinia ko jieškant. Daviau įsakymą susirinkti visam pulkui Liduokių bažnytkaimyje. Kai pulkas buvo susikoncentravęs, pats gen. Žukauskas dar kartą man paskambino ir liepė tuoju vykdyti jo duotą įsakymą... Lapkričio 20 d. iš ryto kariuomenės vadas vėl man paskambino ir įsakė perduoti jo įsakymą 8-to pulko bataliono vadui maj. Liutermozai, kuris stovėjo Pašeuolėj, kad jis su savo batalionu žygiuotų per Šešuolius, Misniūnus, Unčiūnus ir, jei galima, užimtų Zibalų kaimą, kuris yra keturi kilometrai į šiaurę nuo Širvintų miestelio. Tą pat dieną apie 12 val. gavau įsakymą išsiųsti 7 pulko batalioną Širvintų kryptimi, o husarų eskadroną į Vidiškius..."

... Apie 17 val., jau visiškai sutemus, vėl paskambino man gen. Žukauskas ir įsakė susikoncentruoti Želvos miestelyje ir iš čia pradėti pulti Giedraičių kryptimi...

... Bet visų mūsų nutaika, taip karininkų, taip ir kareivių, nepaprastai gera, kariniga. Rodos, ne tik Giedraičius, bet ir Vilnių tuoju galėtume užimti. Divizijos štabe darbas virte verda. Kariuomenės vadas įsakė žygiuoti Giedraičių kryptimi..."

Taip, labai sutrauktai, čia pavaizdavau kar. vado gen. Žukausko veiklą, kas liečia Giedraičių kautynes.

Toliau, Giedraičių kautynių aprašymui J. Petraitis pasinaudoja kpt. Ališausko straipsniu, tilpusiu 1928 m. KARYJE, Nr. 26, kuriame tos kautynės yra pakankamai smulkiai ir aiškiai atvaizduotos, būtent: "Lapkričio 20 d. 18 val. pulkas susirinko Želvoje. Kareiviai buvo patalpinti butuose. 19 val. atvyko į Želvą I bataliono vadai ir netrukus buvo gauta žinia, kad 7 pulkas užėmė Širvintus..."

Bet čia pat J. Petraitis duoda tokį paaiškinimą dėl Širvintų užėmimo: "Tai mano paties buvo prasimanyta, nes reikėjo dar labiau sustiprinti mano karių nuotaiką. Tačiau tikras buvau, kad 8 pulkas užims Širvintus, todėl avanšu paskelbiau, kad jau Širvintai yra užimti."

Iš to kas anksčiau pasakyta matosi, kad tie kurie rašo, jog Giedraičių-Širvintų kautynių metu kar. vadas gen. Žukauskas svečiavosi, net medžiojo, pas grafą Pšezdzieckį neturi supratimo apie tas kautynes, arba vadovaujasi bloga valia.

Yra tiesa, kad vieną kartą, važinėdamas ir tikrindamas fronte kariuomenės dalių išdėstymą ir budrumą, gen. Žukauskas buvo užvažia- vęs pas grafą Pšezdzieckį.

Bet irgi tiesa, kad 1919 m. bolševikai įsi- brovę į Lietuvą suėmė nemažai Lietuvos piliečių įkaitais ir išsivežė juos į Rusiją. Tame skai- čiu buvo ir grafas Pšezdzieckis. Lietuvon gr. Pšezdzieckis buvo grąžintas pasikeičiant su bolševikais įkaitais-kaliniais.

Turint tai omenyje, išeina, kad J. Vėgėlio išvedžiojimas, jog po to svečiavimosi pas grafą Pšezdzieckį, karininkams ir visuomenei sujudus, gen. Žukauskas buvęs kaltinamas neištikimybe Lietuvai, nėra nei logiškas nei teisingas

Išeitų, kad vyriausybė, kuri darė žygius ir grąžino Lietuvon gr. Pšezdzieckį iš Rusijos bu- vo ištikima Lietuvai, prieš ją nei karininkai nei visuomenė nesujudėjo, o kai gen. Žukauskas, progai pasitaikius, užsuko pas grafą Pšezdzieckį, kaip pas seną pažįstamą, gal pasiteirauti apie įkaitų gyvenimo sąlygas Sovietų Sąjungoje, tai karininkai ir visuomenė prieš jį tuojau su- judo ir t.t. ir t.t.

Yra žinoma net keletas panašių sujudimų prieš gen. Žukauską, ypač karininkų tarpe. Bet, iš kitos pusės, yra gerai žinoma, kad laikui bė- gant, tų sujudimų, dalyviai, ypač vyresnieji, pa- matę savo klaidas, net po kelius kartus yra at- siprašę gen. Žukauską ir apgailestavę savo jau- nystės klaidas. Ar J. Vėgėlis to nežino?

Toliau J. Vėgėlis rašo apie 1924 m. iš Len-

kijos grįžusį matininką K.T., kurio duktė ište- kėjusi už lenkų pulkininko ir kuris buvęs su savo uošviu atviras, net kartą pasisakęs, kad "...apie Lietuvos stiprumą mes nuolat turime mums reikalingas žinias net iš Lietuvos augš- tosios karo vadovybės."

Si J. Vėgėlio patiekta "naujiena", galima būtų skaityti keistos, neaiškios ir nesupranta- mos intencijos produktu, jeigu čia pat jis ne- rašytų "Juk kiekvienas karininkas, ypač vadas turi būti, pagal duotą priesaiką, ištikimas savo tautai ir valstybei."

Galvojančiam skaitytojui nereikia aiškinti, kad jeigu anais laikais (1924 m.) J. Vėgėlis tarnaudamas kariuomenės štabo op. skyriuje, būtų buvęs, pagal duotą priesaiką, ištikimas tau- tai ir valstybei, tai tokią didelę išdavystę jis būtų pasistengęs tuojau išaiškinti ir sustabdyti. Tačiau jeigu anais laikais tai nebuvo padaryta, tai J. Vėgėlis matyti laikė tas kalbas plepalais į kuriuos netenka kreipti dėmesio.

O ką tektų pasakyti apie V. Vėgėlio mati- ninko K.T. ištikimybę tautai ir valstybei?

Skaitant kol J. Vėgėlio išvedžiojimus apie ištikimybę tautai ir valstybei, man tuojau pri- simena keletas įvykių.

1923 m. pavasarį 2 ulanų pulko (Vilkaviš- kyje) vadovybei paaiškėjo kad į pulko karių tarpą veržiasi komunistai su savo propaganda ir agentais, kad komunistų veikimo centras ran- dasi viename šerių fabrikelyje; kad Vilkaviškio bundistai (žydai-socialistai) yra susibūrę į sporto organizaciją Makabi, kuri yra gana tur- tinga ir tampriai bendradarbiauja su šerių fab- rikėlio komunistais.

Buvo aišku, kad komunistų priekinėse gre- tose yra žinomi revoliucionieriai Sobolevičiai, kurie, savo keliu, artimai bendradarbiauja su Seimo nariu J. Plečkaičiu.

Kai pulko vadovybė ėmėsi priemonių ap- saugoti pulką nuo komunistų propagandos ir agentų, tai ji buvo apskūsta kar. vadui gen. Stanaičiui, kad nesugebanti tvarkyti plko. Bu- vo griebtasi nepasisekusios provokacijos.

Kai pulko adjutantas, išaiškino kar. vadui gen. Stanaičiui tikrąją viso to priežastį, tai gen. Stanaitis pasakė jog seimo narys J. Plečkaitis provokuojąs pulką, išprovokavęs ir kariuome- nės vadą. Jis prašė, kad tas reikalas liktų tarp savųjų — kavalerijos v-ko ir pulko vadovybės.

Padėtis pasikeitė, kai tais pačiais metais kar. vadas gen. Stanaitis išėjo atsargon ir bir- želio mėn. pabaigoje kar. vadu buvo paskirtas gen. S. Žukauskas.

Kai liepos mėn. pradžioje gen. Žukauskas atvyko inspektuoti 2 ulanų pulką, pulko vado-

vybė išsamiai painformavo jį apie komunistų propagandą ir jų agentų skverbimąsi į pulką ir seimo nario J. Plečkaičio bendradarbiavimą su komunistais.

Kar. vadas susipažinęs su padėtimi ir paruoštu kovos planu su bolševikų propaganda, jų agentais ir seimo nario J. Plečkaičio provokacijomis, įsakė griežtai kovoti su tais parazitais ir pažadėjo savo visokeriopą paramą.

Dėja, šią paslaptį išdavė seimo nario J. Plečkaičio bičiulis, karo vald. A.K. To pasekoje komunistai Vilkaviškyje aprimo. Savo destruktivų darbą jie perleido mariampoliečiams. Rodos, bene metams praslinkus, buvo sugauti ir nuteisti keturi Mariampolės realinės mokyklos mokiniai.

Esu kaip ir tikras, kad jeigu nebūtų įvykusi A.K. išdavystė, šiandieną mūsų ir pasaulio spaudoje, tikriausiai, nebūtų linksniuojamos Sobolevičiaus-Soblen-Soble, didelio masto bolševikų agentų-šnipų pavardės.

1927 m. Lietuvoje didelią sensaciją sukėlė bolševikų šnipo Kleščinskio byla. Kai tų metų pavasarį pas kar. vadą gen. Žukauską užėjo ats. gen. Kleščinskis pasiinformuoti kariuomenės reorganizaciją liečiančiais reikalais, tai krito įtarimas, dėl tikrojo jo vizito tikslo ir staigaus jo susiinteresavimo tokiais specialiais kariuomenę liečiančiais reikalais.

Kleščinskiui išėjus gen. Žukauskas, pasitaręs su savo adjutantu, tuoju nvyko pas krašto apsaugos ministerį — A. Merkį ir išsamiai jį informavo apie tą specifinį Kleščinskio vizitą. Grižęs, savo adjutantui, gen. Žukauskas pasakė, kad Merkys apie Kleščinskį žino dar ir daugiau. Kleščinskio likimas visiems yra žinomas.

Šie du pavyzdžiai aiškiai parodo dar kartą, kad gen. Žukausko adresu skleidžiami šešėliai dėl jo priesaikos ir ištikimybės tautai ir valstybei yra muilo burbulas.

1920 m., bolševikams nusivijus lenkus iki Varšuvos, Lietuvos kariuomenė buvo labai išsklaidyta naujai užimtuose plotuose.

Rugpjūčio mėn. kai lenkai sumušė bolševikų kariuomenę prie Varšuvos ir vijosi ją atgal, gen. Žukauskas pradėjo vaikščioti pas kai kuriuos veikėjus-politikus ir aiškinti jiems, kad mūsų kariuomenė yra taip labai išsklaidyta naujuose plotuose, kad ją gali ištikti didelė katastrofa. Atžygiuojanti lenkų kariuomenė ją galinti lengvai sunaikinti.

Kai anų laikų vadai-veikėjai-politikai į tokius gen. Žukausko aiškinimus nekreipė dėmesio, tai jis nuėjo pasiguosti pas A. Smetoną, bet tas irgi buvo bejėgis ką nors padėti.

O kai Gibų-Seinų-Suvalkų operacijų metu mūsų kariuomenė buvo sumušta, iš dešimties p. pulkų skaudžiai nukentėjo ar pateko nelaisvėn net penki p. pulkai (2, 5, 7, 8 ir 10) iš devynių baterijų netekome trijų. Tada gen. Žukauskas pasakė esą, kai žūsta atskiri kariai, būriai, kuopos — ką gi padarysi, tai yra karas, bet kai yra žudomi ištisi pulkai, tai vyriausybė turėtų rimtai susirūpinti. Augščiau išdėstytos mintys yra sutrauktos iš vieno pasikalbėjimo tarp A. Smetonos ir gen. Žukausko).

Kai po Gibų-Seinų-Suvalkų operacijų nepasisėkimų ir naujos lenkų agresijos išvakarėse, spalio 6 d. (?) generolas Žukauskas perėmė kariuomenės vadovavimą, tai Vilniaus bare prieš Lydą jis rado tik, rodos du mūsų kariuomenės batalionus.

Spalio 7 d., Vilniui pulti, marš. Pilsudskis pasiuntė iš Varanavo gen. Želigovskio vadovaujamą I lietuvių-baltgudžių diviziją sustiprintą 2 batalionais ir kav. divizionu (divizijoje — 2 brigados po 2 pėst. pulkus).

Nežiūrint tokios didelės jėgų disproporcijos, lenkai sutiko, pradžioje mažesnę pasipriešinimą, bet vėliau tas pasipriešinimas vis didėjo. (žiūr. Przybylski-Wojna Polska 1918-1921 m.) Tik III lenkų legionų divizijai artėjant Švenčionių kryptimi, kada susidarė pavojus užnugariui, spalio 9 d. Lietuvos kariuomenė pasitraukė iš Vilniaus.

Netenka aiškinti, kad ir šiuo atveju gen. Žukauskas pasielgė ištikimai — pagal duotą priesaiką tautai — ir valstybei, nepražudė beprasmiškai nei būrių, nei kuopų, nei batalionų, o sutaupė jėgas būsimums Giedraičių-Širvintų kautynėms, kurias taip gražiai laimėjo mūsų invalida 2 ir 7 pulkai, padedant 8 ir 9 p.p. pulkams.

Dar tenka pasakyti keletą žodžių dėl 1919 m. suimtų peoviakų, kuriuos, anot J. Vėgėlio, gen. Žukauskas reikalavęs paleisti, ar spaudęs kariuomenės teismą išteisinti du karininkus, kurie kovų metu priešų lenkų pusėn praleisdavę vežimus cukraus.

Kas liečia peoviakus, tai nebuvo ir nėra žinoma, kad gen. Žukauskas būtų reikalavęs paleisti suimtus už sukilimo ruošimą. Tačiau yra gerai žinoma, kad gen. Žukauskas elgėsi teisingai ir garbingai, teisindamas ir gindamas buvusį rikiuotės skyriaus v-ką mjr. Vaitiekūną.

Faktas, kad teismas mjr. Vaitiekūną išteisino rodo, kad gen. Žukauskas žinojo ką daro ir kad elgėsi teisingai.

Kas liečia kariuomenės teismą, tai turiu pasakyti, kad pagal jo santvarką, kar. vadas negalėjo spausti kariuomenės teismo išteisinti nu-

DAR DĖL ŠIRVINTŲ KAUTYNIŲ PROŠVAISČIŲ

J. VĖGĖLIS

Nors ir labai nenorėčiau varginti KARIO redakciją, bet 1962 metų 7-me KARIO numerije paskelbti K. Ališausko rašiny nepagrįsti išmėtinėjimai verčia tą daryti.

I. K. Al. rašo: "ar buvo v. lt. Balnui reikalingi komendantai?"

Priseina atsakyti, kad kiekvienas tikras karininkas tą žino. Kadangi v. lt. Balnas su batalionu žygiavo plote, kur į rytus, Utenos link nuo jo, nebuvo ištisinio kautynių baro, o tame plote veikė tik vietomis šiauliai, arba atskiri raitųjų žvalgų būreliai, tai natūralu, kad kiekvienas sumanus ir atsargus vadas, gavęs progą, pasistengs sužinoti kokios jėgos ir iš kurios pusės gali netikėtai pasirodyti. O progą v. lt. Balnas turėjo: Kauno-Utenos-Zarasų telefonų linija jungė visus to krašto miestelius. Aš atsimenu, kad jis tikrai telefonavo į Utenos Kom-tą ir aš pats su juo kalbėjau. Jis teiravosi ar prie-

šas painiojasi kur nors į rytus nuo jo ir ar nebuvo Utenoje plk. Rėklaitis.

Toliau K. Al. sako: "visai be reikalo, šiuo atveju, jis primena Yp. Valst. Aps. įstatus, lyg tartum, mane pagązdinti ar pamokyti." — Gerai kad jis jaučiasi pamokymo reikalingas. — Jis dar rašo: "manau, kad plk. K. Žuko patiektoji versija jam labai patiks, nes tuomet ir jam dalis širvintų kautynių nuopelnų tenka." — Keistas K. Al. galvojimas apie kautynių nuopelnus, kuomet iš mano rašto jis žino, kad tų kautynių metu aš buvau Utenoje ir kautynėse negalėjau dalyvauti. Aš kitų nuopelnais niekuomet nesirūpinau ir garbės neįieškojau, bet gerus, narius ir teisingus karius, gyvus ar mirusius, visuomet gerbiu.

II. K. Al. rašo, kad niekur nerado žinių apie veikimą Kamajų ir Svedasų šaulių prie Šalteksnės ir šven-

tosios. Nieko stebėtino; žinios ne pas visus ateina.

—9 p. pulko aš visai nekaltinau, o rašiau tikrai apie to pulko kar. Paškovičiaus neveiklumą, kuris nenorėjo savo žinioje turimą batalioną laiku panaudoti prieš lenkų kav. brigadą, kuo žinoma, nepadarė garbės ir savo pulkui.

III. K. Al. dar sako, kad aš, rašydamas apie gen. Ž. pridėjęs savų pasakėlių kaip gen. Ž. apsilankė Utenos k-roje. Jis rašo: "perskaičius gaunasi įspūdis lyg tartum gen. Ž. bėgo, ar rengėsi bėgti kur tai." — Čia juk aišku, kad nei aš, nei generolo adjutantas negalėjo žinoti ką tuomet galvojo generolas, nukeliaudamas apie 150 km. nuo savo kariuomenės. Kad toks, kaip aš rašiau, generolo Ž. apsilankymas Utenoje ir Rokišky tikrai buvo, tai netik aš, bet ir visi k-ros kariai ir jį mačiusieji miestų gyventojai žinojo. Tai nėra mano "pasakėlė", o tikras faktas. — Kad gen. Ž. gelbėjo (gal iš geros širdies) nusikaltusius net Tėvynės išdavimus, tai yra tiesa. Atsimenu, kad tai buvo peoviakų Kosc.,

sikaltusius karininkus, bet pagal veikiančius įstatymus teismui, arba kaltinamiesiems prašant, kar. vadas turėjo, netik teisę, bet ir pareigą drąsiai ir atvirai pareikšti savo nuomonę. Gen. Žukauskas to nevengdavo, nors kai kam, ypač politikieriams, tokie drąsūs ir atvirai pasisakymai kartais ir nepatikdavo.

Analizuojant J. Vėgėlio straipsnį "Širvintų kautynių prošvaisčės" man prisimena toks atsitikimas:

1929 m. Prancūzijos draugų kviečiamas, gen. Weygand'as buvo atvykęs Belgijon-Briuselin ir skaitė paskaitą apie 1920 m. lenkų karą su rusais-bolševikais. Kaip jau esu sakęs, gen. Weygand'as yra labai nepalankiai, tiesiog begėdiškai, išsireiškęs apie Lietuvą, kas sukėlė belgų tarpe tam tikrą nepalankumą Lietuvos ir lietuvių atžvilgiu. Tą progą labai gerai išnaudojo prancūzų-lenkų draugai — propagandistai. Didžiausiam Briuselio dienraštyje "Soir" buvo paskelbta įvairių šmeižtų apie Lietuvą. Lietuvoje vykstant perversmas. Sostinėje Kaune kaunasi du kariuomenės korpai, vienas esąs apsikęs Žaliajame kalne, o kitas žemai — miesto centre. Miestas esąs išraižytas apkasais.

Kad geriau įtikintų skaitytojus, buvo dar įdėta ir fotografija, vaizduojanti grioviais išraižytas Kauno gatves ir su kastuvais dirbančius vyrus.

Brusselsyje tada gyvenę lietuviai gerai suprato, kad tos fotografijos vaizduoja Kaune

vykdomus kanalizacijos pravedimo darbus ir visi tie išmisalai-šmeižtai yra lenkų ir jų draugų piktos propagandos prieš Lietuvą darbas.

Iš kitos gi pusės, lietuviams buvo nepaprastai sunku įtikinti belgus, kad visa tai yra melas, skelbiamas propagandos sumetimais, tikslu šmeižti ir niekinti Lietuvą ir lietuvius svetimųjų akyse.

Tenka labai apgailestauti ir stebėtis, kad J. Vėgėlis savo straipsniui: "Širvintų kautynių prošvaisčės" didžiausią dalį įkvėpimo yra pasisėmęs iš tų lenkų pulkininkų propagandinių pasakų.

Seniai laikas mums susiprasti ir išmokti atskirti pelus nuo grūdų, melą nuo tiesos.

LITERATURA:

1. J. Pilsudski — Rok 1920
2. Tuchačevki — Pochod za Wislą
3. Gen. Weygand — Bitwa o Warszawą.
4. Gen. Camon — Z Wycięski manewr marszałka Pilsudskiego przeciw bolszewikom, sierpen 1920.
5. Gen. Kukiel — Zaris historji Wojskowosci w Polsce.
6. Gen. Sikorski — Nad Wislą i Wkrą
7. Gen. Żeligowski — Wojna w roku.
8. Przybylski — Wojna Polska 1918-1921.
9. Malyszko — O roku 1920.
10. Kozicki — Boj pod Lidą
11. Kaden Bandrowski — Wyprawa Wilenska
12. Nežinomo autor. — XX Rok sviecie prawda
13. Wojszwillo — Josef Pilsudski — Życie.
14. Pamazanski — Josef Pilsudski Życie i czyny
15. Cępnik — Josef Pilsudski — twórca nepodległego państwa polskiego. Zargo życia i działalności.

Aiš., Kai. ir kt., o taipgi byloje už karo metu priešui pagelbos teikimą kar. A. ir R., kurie liko nebausti. Tos bylos buvo K. Teisme. — Dėl gen. Ž. santykių su Lenkijos valdžios atstovais, atrodo, būt labai naivu ma nyti ir dešimtyje tomų Pilsudskio veiklos aprašymo įieškoti žinių ką gen. Ž. padarė blogo Lietuvai. — Galop pats K. Al. pridėda gen. Ž-ko adresu "jis savo tarnybos Lietuvos kar-nėje pradžioje nesugebėjo tinkamai suprasti ir įvertinti naujų lietuviškų sąlygų ir pažiūrų."

— Užbaigdamas priekaištų aiškumus, aš pakartoju savo pareiškimą, kad mirusiųjų aš nekaltinu, bet jų atlikti geri ar blogi darbai neturi būti paslėpti nuo Lietuvos ateičiai reikalingos istorijos.

PAMINĖTA LIETUVOS KARIUOMENĖS 44-ji METINĖ SUKAKTIS

Bad Zwischenahn. Šioje lietuvių galima sakyti naujoje vietovėje, yra 10 ramovėnų, kurie suglaudė savo kereiviškus pečius, sukūrė seniūniją. Jie susibūrė į vienetą todėl, kad išsklaidyti po pasaulį broliai — lietuviai sužinotų, kad lietuvis karys, kur jis bebūtų, budi ir laukia, kad grįžus vėl į savo brangiąją tėviškėlę. Jie pasiryžę kiekvieną valandą stoti į žūtbutinę kovą su raudonoju slibinu, tik kad Lietuva atgautų laisvę.

Prieš kalbėdamas apie minėjimą, noriu pasakyti, ką savanoris Janulis — t.b.c. pasakė. "Aš pasiryžęs kiekvieną valandą stoti į žūtbutinę kovą su priešu ne su šita lazdele, bet su kulkosvaizdžiu; gulėdamas lovoje šaudysiu." Paežerūnas atsišaukė: "Kai atvyks sužeistieji, turėsi lovėlę užleisti." Jis atsakė jam: "Lovą sužeistam užleisiu, bet vistiek iš kulkosvaizdžio šaudysiu." Tokios tai nuotai-kos pas mus.

Neturėdami salės, kur galėtų susirinkti didesnis skaičius žmonių, minėjimo susirinkom pas p. Gružą. Seniūnas Gružas, atidaręs minėjimą, priminė, kad romovėnai čia susirinko prisiminti kariuomenės 44 metines ir 10-tąsias Ramovės įsikūrimo. Apylinkės pirm. Kazirskis kukliais sakiniais priminė lietuviui kariui pareigą budėti ir stovėti tėvynės sargyboje, nepalūžti dvasioje, nepasimesti, nepaskęsti nusiminime: "Mes, jausdamiesi kariais, norime atlikti kareivio pareigą. Bet mūsų rankos supančiotos, lūpos surakintos. Gaivinkimės malda, auka ir pasišventimu savo brangiosios tėvynės labui." J. Janonis perskaitė tris nežinomo autoriaus eilėraščius ir, pagerbę žuvusiuosius už tėvynės laisvę, tautos Himnu užbaigė minėjimą.

J. J-nis.

BOSTONE

Bostono ramovėnai lapkričio 25 d. gražiai paminėjo Lietuvos kariuomenės atkūrimo 44 ir skyriaus 10 metų sukaktuves.

Sventė pradėta 10 val. Lietuvių šv. Petro parapijos bažnyčioje pamaldomis už kritusius dėl Lietuvos laisvės.

Skautės, skautai, Amerikos Legiono Stepono Dariaus posto vyrai su vėliavomis ir ramovėnai užima bažnyčioje skirtas vietas.

Po sumos ir — Marija, Marija — sugiedamas Lietuvos Himnas, o legionierių garbės sargyba trim šuvių salvėm pagerbia kritusius kovoje Lietuvos karius.

3 val. 30 min. Lietuvių Piliečių Draugijos didžioje salėje iškilmingas aktas.

Skyriaus valdybos pirm. A. Stapulioniui atidarius minėjimą, ir garbės prezidiumui užėmus vietas, nuaidi trimitai, visi atsistoja, įnešamos vėliavos, pasigirsta tylūs garsai (iš juostelės) — ... "Kovoje jūs kritot, mielieji draugai."

Salėje mirtina tyla. Jautresnieji braukia ašaras.

Seka gerai parengta Kario redaktoriaus Z. Raulinaičio, dienai pritaikyta, paskaita. (Ji turėtų būti ištisai atspausdinta Karyje). Toliau — ALtos, Inžinierių-Architektų ir LB skyrių sveikinimai. Pirmųjų dviejų su pinigine aukomis po 10 dol. Raštu sveikino Lietuvos konsulas A. Shallna ir žodžiu L.A.P. D-jos pirm. Edmundas Ketvirtis ir savanoris Pliskevičius.

Po sveikinimų išnešamos vėliavos, skelbiama trumpa pertrauka. Po jos — skautai-ės atlieka neilgą programą ir prasideda bendras pasilinksminimas.

Nuotaika visų pakili.

Šia proga Lietuvos karo invalidams pasiūsta \$160,00, vienam nelaimės ištiktam kūrėjui-savanoriui paremti paskirta \$20,00 ir Kariui — \$20,00. S. G.

TORONTE

Toronte mūsų kariuomenės atkūrimo sukaktis paminėta lapkričio 25 d. bažnyčiose pamaldomis (organizuotai dalyvaujant šauliams, kūrėjams-savanoriams ir skautams su vėliavomis), o 5 val. p.p. — Prisikėlimo parapijos salėje — įvyko bendras minėjimas su oficialia ir menine dalimis.

Minėjimą atidarė J. Preikšaitis, Toronto Putvio šaulio kuopos pirm. (vėliau — jis ir visai programai konferavo). Invokaciją perskaitė kapel. Kun. B. Pacevičius.

Po choro "Varpo" žuvusiųjų pagerbimui sugiedotas "Kovoje jūs žuvot, mielieji draugai", paskaitą skaitė J. Jankaitis.

Meninėje dalyje turėjome progą išklausti turiningą programą. Joje žavingai pasirodė bekylianti dainos meno žvaigždė, hamiltonietė, sol. L. Šukytė. Akt. Stp. Ramanauskas padeklamavo fragmentą iš Viliaus Telio.

Meninės programos įtarpoje ats. maj. Asevičius perskaitė gautą ilgesnį sveikinimą iš seno kario plk. Prano Saladžiaus.

Po to — kaip visuomet — su nuširdžiu entuziazmu — išklusėm savąjį pažibą (kurį netik mes mėgstame) chorą "Varpą".

Chorui dirigavo ir solistei akomponavo muz. St. Gailevičius, o chorui akomponavo — muz. D. Skrinškaitė.

Minėjimą surengė bendrai veikdami: B-nės Apylinkė, Kūrėjai-savanoriai ir Šaulių Putvio vardo kuopa.

Pr. Alšėnas

BRUKLYNE

Iškilmingas Lietuvos kariuomenės atkūrimo 44 metų sukakties minėjimas įvyko lapkričio 24 d., Apreiškimio parapijos salėje. Minėjimą suruošė Ramovės skyrius.

7:30 val. Ramovės sk. p-kas plk. J. Šlepetys atidarė minėjimą trumpu žodžiu.

Pagrindiniu kalbėtoju buvo pakviestas dr. P. Vileišis. Jis, turintis oratoriaus sugebėjimų, kalbėjo be jokių užrašų, jausmingai ir gyvai. Jo temos pagrindinė mintis buvo ta, kad kovojant su komunizmu turi būti išlaikyta lietuviška vienybė, o tai kovai turi būti renkami pats geriausi vadovai; neveiklūs ir per senę turi būti pakeisti.

Gyvam ir judriam kalbėtojui klausytojai nepagalėjo plojimų.

Meninėje dalyje pasirodė Operetės choras, muz M. Cibo vedamas ir Tautinių šokių Grupė J. Matulaitienės vadovaujama. Scenos dekoracijas padarė dail. J. Juodis.

Programos vadovas buvo V. Alksinis.

Po programos, prieš pradėdant šokių įvyko KARIO naudai daiktinė loterija, kuri rado gyvą atgarsį atsilankiusių tarpe. Šokiams grojo Butrimo orkestras ir pasilinksminimas užtruko iki paryčių. Be to dar veikė p. Kauno vedamas bufetas su gerais užkandžiais. Minėjime apsilankė apie 250 žmonių.

Minėjimo pelnas numatomas skirti Lietuvos Neprikl. kovų invalidų šalpai.

N. V.

GALINDAI PRIEŠ ROMAŲ

Z. RAULINAITIS

(Pradžia Spalio mėn. *Karyje*)

VI BALTŲ RAITELIAI

Aisčių karybą pirmaisiais pokristiniais amžiais pažinti mums trūksta istorinių liudijimų. Kaip mes dabar pasigendame antrojo Tacito! Deja, be trumpų žinučių iš Ptolemėjaus, Jordanio ir Ammiano Marcelino raštų, atrodo, nėra jokių kitų istorinių dokumentų, kurie apšviestų tuos mūsų giliausios senovės laikus.

Šis pirmųjų keturių amžių laikotarpis Romos istorijoje vadinamas imperijos laikotarpiu. Jis buvo gyvas įvykiais. Germanų tautos išraižė Rytų ir vidurio Europą savais žygiais. Aisčių plotus jos buvo apsupusios iš pietų, rytų ir vakarų. Aisčiai nepasiliko nuošaliai nuo tų įvykių, buvo į juos įtraukti. Kaip jau matėme, jiems teko būti artimame sąlytyje su germanų tautomis, ypač su gotais. Todėl visokeriopa įtaka tų neramių kaimynų, ypač karinė, turėjo palikti žymes ir aisčių karyboje. Gotų imperijai sugriuvus, reikia manyti, aisčiai suėjo į sąlytį ir su hunais. Iš gotų ir iš hunų jie galėjo daug ką naujo pasisavinti karo mene. Istorijai, tačiau, čia tylint, pagalbos tenka jį ieškoti proistorėje ir archeologijoje.

Tie pirmieji keturi pokristiniai amžiai, baltų tautų atžvilgiu, proistorėje yra vadinami senuoju geležies amžiumi. I amž. dar vis jaučiamas medžiaginės kultūros sumenkėjimas, bet jau II amž. pradžioje archeologiniai radiniai baltų žemėje rodo kultūros kilimą, ekonominių sąlygų gerėjimą. II amž. gale ir III amž. pradžioje gerbūvis ir kultūra staiga pakyla visuose baltų kraštuose ir ypač turtingai pasireiškia III amž. ir IV amžių bėgyje.²⁶

Tuos tolimus, tačiau taip reikšmingus mūsų protėvių istorijoje amžius prof. Puzinas apibūdina taip:

“Ypač vakarinėje, vidurinėje ir šiaurinėje Lietuvos dalyje įsigali graži, turtinga ir gana savarankiška, kitų kultūrų įtakos mažai tepaliesta kultūra... Čia svarbu pabrėžti įdomus reiškinys, kad svetimos dirbinių formos, patekusios į baltų kraštus, tuojau kinta ir iš jų susidaro vietiniai ir savo skoniui pritaikinti dirbinių tipai. Tas savarankiškumas ir kūrybiškumas ypač pasireiškia III - IV amž., kada Lietuvoje buvo pasiektas bene pats augščiausias medžiaginės kultūros klestėjimo laipsnis, koks tik yra buvęs visoje mūsų proistorėje. Tas savarankiškumas jaučiamas ne tik žalvario, bet ir geležies dirbiniuose. Apie vietinę geležies pramonę kalba ne tik vien mūsų kraštui būdingos dirbinių formos, bet ir tam tikrų įrankių tipų (pav., siaurašmenių kirvių) labai ilgas vartojimas... Visa tai rodo, kad jau senajame geležies amžiuje kai kuriose Lietuvos vietose geležis buvo gaminama iš vietinės baltų rūdos.”¹³

Pokristiniais laikais ypač augštai kultūra pakyla vakarinių baltų, t.y. aisčių, plotuose, Prūsiose.¹⁵ Tačiau Lietuvą su Prūsais geležies amžių bėgyje jungia daugelis bendrų radinių formų, “aiškiai žymu giminingos kultūros charakteris”.¹³ Visame baltų plote jaučiamas kultūros vienalytumas, mat “Visas senųjų baltų kraštas buvo apsuptas natūraliomis sienomis: vakaruose jūra, rytuose ir pietuose sunkiai pereinamos pelkės,”¹³ taigi, kraštas buvo atsparus išorės įtakoms.

Kario kapas iš V a. Linkūnuose, Klaipėdos krašte. Prie galvos guli du jėčių antgaliai, prie kairės rankos pjautuvas, tarp šlaunikaulių movinis kirvis (pagal Engelį).

Nors vokiečių mokslininkai ir mėgina aiškinti baltų, ypač aisčių kultūros pakilimą pavyslyje išikūrusių germanų įtaka, tačiau archeologai neranda nė vieno germaniško kapo į rytus nuo Paserijos.²⁶ O, tas žymus kultūros pakilimas Lietuvoje ir Prūsiose sutampa su Romos imperijos gerovės amžiais. Prekyba gintaru smarkiai vyksta. Pabaltijy randama tūkstančiai romėniškų monetų iš II ir III amž. Importuoti dalykai daugumoje vis kilę iš Romos provincijų, ypač iš Panonijos, dabartinės Vengrijos. Visi jie būdavo daugumoje įgyjami už gintarą, kurį tarpininkai, germanai ir venetai, perėmę iš baltų, gabendavo Romon.

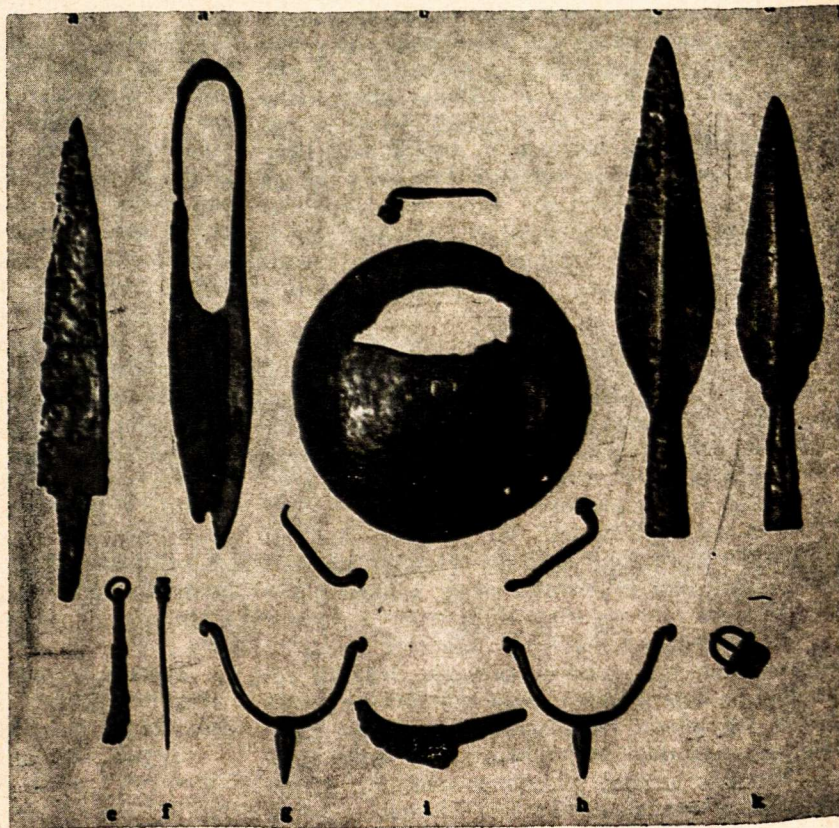
Taigi ne germanai praturtino aisčių ir rytinių baltų gyvenimą ir pakėlė kultūrą, bet klestėjusi prekyba tarp Romos imperijos ir aisčių kraštų, arba, kitaip sakant, Baltijos gintaras buvo vienas iš pagrindinių kaltininkų tos baltų gerovės. Prekybos keliai iš Prūsų ir Lietuvos ėjo ir į šiaurę, net į Suomiją, ką rodo archeologiniai radiniai. Per Nemuno žemupį, pro Tilžę ėjo tas svarbiausias sausumos kelias, kuris jungė aisčių gintaro kraštą su šiaure.² Iš prekybos kraštas turtėjo: baltų kapai dabar yra turtingi įkapėmis. Kapuose iš III ar IV amž. aptinkama

ne po vieną, ar du, tris daiktus, kaip prieškristinių laikų, bet kartais net po keleta dešimčių radinių. Moterų kapuose randami įmantrūs žalvariniai papuošalai, vyrų — geležiniai ginklai: jietigaliai, kirviai, skydų apkaustai, pentinai, arklio aprangos reikmenys ir darbo įrankiai.²⁶ Tačiau vyrų būta ne tik karių, bet ir ūkininkų. Įkapėse greta ginklų yra įdėta dalgių ir pjautuvų. Vyrai mėgo ir pasipuošti, yra specialių vyrų papuošalų, sagčių. Jie mėgo ir švarą — būdavo apsiskutę, nes randami ir skustuvai. Užtikta įkapių tarpe ir geriamųjų ragų, reiškie jų buvo mėgta ir išgerti. . .

Už gintarą iš Romos būdavo įsivežama, be margų perlų, stiklo dirbinių, žalvarinių varpečių, katilų ir puodų, dar ir ginklų: durtuvų ir kalavijų.⁴⁷

Įdomu, kad aisčių įkapės turtingos ginklais, kai tuo tarpu, jų kaimynų pavyslyje, gotų ir vandalų, kapai yra beveik be ginklų.⁴⁷ Iš viso germanų įkapės, palygint su aisčių yra menkos ir neturtingos, kai, anot Engelio, prūsų kapuose "barbariškai ištaigingos įkapės".⁴⁷

Šitas laikotarpis yra būdingas dar vienu bruožu, kuris turi nepaprastai svarbios reikšmės baltų karinei istorijai, būtent arklių kapais.

Galindų kario įkapės iš III-IV a. rastos Makarų km. Sensburgo apsk. Iš k.: durklas, žirklys, antskydis, jiečių antgaliai; apačioj adata, pentinai, skustuvai ir kt. (pagal Engelį).

Karys yra laidojamas su savo arkliu ar greta jo.¹⁵ Ypač įdomūs ir turtingi Prūsiose Sembos ir Natangos kapai, kur randama daug žirgų palaidotų kartu su jų raiteliais. "Niekur kitur Rytprūsiose nerandama tokių turtingų ginklų, raitelio aprangos reikmenų ir papuošalų įkapėse, kaip Sembos ir Natangos srityje."⁴⁷ Taip pat ir galindų krašte "kapai ypač turtingi ginklais ir papuošalų įkapėmis, aiškiai galindiškų formų."⁴⁷

Sūduvių kraštas, palyginti su kitais Prūsų kraštais, yra pats konservatyviausias. Ten ginklai įkapėse retesni, tačiau jie turi rytinių baltų bruožus (moviniai kirviai ir siauraašmeniai kovos kirviai), nors Sembos ir Natangos įtaka ten yra irgi aiški.⁴⁷ Vieninga kultūra ryškėja lietuvių — latvių, t.y. rytų baltų srityje.⁴⁷ Yra manoma, kad apie II amž. lietuviai ir latviai sudarė vienalytę tautą, bet jau atskilusią nuo bendro baltų kamieno.

Baltų kraštuose kultūrų gyvenime nėra pertraukų, kokios yra germanų gyventuose plotuose, dėl germanų kilnojimosi atsiradusių.

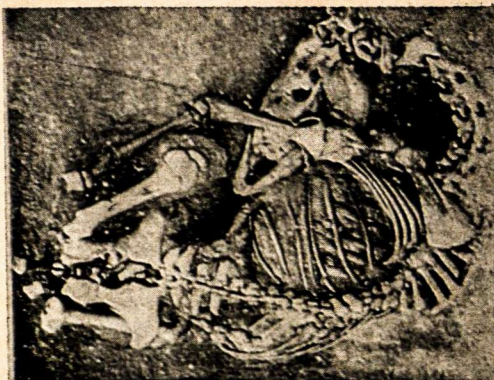
Vokiečių mokslininkų teigimui apie germanų kultūros didelę įtaką į aisčius, arba net tiesioginį aisčių valdymą, kuris galėjo sukurti tą augštą baltų kultūrą, trūksta įrodymų. Sutarties keliu įėjimas į Ermanariko imperiją, atrodo, germanų įtakos neišplėtė. Ir Engelis čia sako, jog iš esamos archeologinės medžiagos nėra aišku, ar, pav., gotai nors ir laikinai buvo valdė baltų pajūri, ypač Sembą.⁴⁷ Tokių įrodymų nėra! Taigi, greičiau turtinga ir augšta baltų medžiaginė kultūra bus turėjusi žymesnės įtakos gotams, kaip jie aisčiams. To tačiau negalima būtų teigti apie karinę įtaką. Germanų karininkas ir nuolatinis karinis jų sąlytis su Romos imperija, be abejonės, turėjo stiprios įtakos į aisčių karybą.

GINKLAI

Pokristiniais laikais daug ir įvairių ginklų randama visame Pabaltijy. Tas rodo visų baltų kilčių masinį apsiginklavimą, reiškia, būta nuolatinė karų. Atrodo kariaujama būdavo ne tik su išoriniais priešais, bet ir tarpusavyje, tarp kilčių ir genčių. Mat tada jau pradeda išryškėti didėjantis gyventojų skaičius visame krašte.³¹ Nors tankiausiai gyvenamos sritys, be Prūsų, buvo dar vakarinė, vidurinė ir šiaurinė Lietuva.¹³

Archeologų randamos liejamųjų molinių semtukų dalys ir geležies gargažės liekanos rodo, kad vietoje būdavo pasigaminama ne tik įvairūs žalvariniai papuošalai ir geležiniai įrankiai, bet ir ginklai buvo kalami savo dirbtuvėse.

Vietinės geležies pramonės pėdsakų, gargažės likučių, randama vakarinės Lietuvos pilakal-

Arklio kapas (Graužiai, Josvainių vls.). Pagal J. Puziną

niuose. Mėgiamiausi, pačių pasigaminami ginklai, atrodo, buvo svaidomoji ir duriamoji jietis, siauraašmeniai kovos kirviai ir retai randami kalavijai.

Atrodo lyg ginklų gamybos svorio centras, tais laikais, iš vakarų buvo paslinkęs į rytus, tačiau Romos imperijos laikais Prūsiose būta dviejų turtingų ginklų gamybos centrų, tai Semboje ir Mozūruose (M. Jahn). Ginklai būdavo gaminami tik iš geležies. Kai kurie baltų gyvenamuose plotuose randami ginklai yra tiesiai išsivystę iš praėjusio laikotarpio, kiti gi yra perimti iš užsienių.¹⁵ Dar vis buvo populiarūs siauraašmeniai kovos kirviai. Tyrinėjant Paviekių pilkapius (Kelmės apyl.) buvo rastos turtingos įkapės iš II amž. pabaigos. Be įvairių ten rastų papuošalų, buvo rastas ir siauraašmenis movinis kirvis, bene pats ankstyviausias visoje Lietuvos archeologinėje medžiagoje.⁵ Geležinių movinių kirvių buvo rasta ir Vizdergių pilkapiuose (Kursenų apyl.) iš maždaug tų pačių laikų kaip ir Paviekių.⁵ Ir Prūsiose žymiausi kirvių atstovai yra moviniai, išlikę iš senųjų laikų, tarp jų su lizdu kotui (Schafthelm), yra naujas pavidalas.¹⁵

Jiečių būta dviejų rūšių: duriamųjų ir svaidomųjų. Duriamoji būdavo ilgesnio antgalio ir su mova, kai svaidomoji, paprastai, trumpesnė. Jiečių antgaliai, pradžioje plokšti, be išilginių pastorinimų, vėlesniaisiais amžiais pasirodo ir su pastorinimais. Tada atsiranda ir naujas antgalio tipas, su užbarzdžiu (Prūsiose).¹⁵ Pasirodo ir antgalių su įmuštais papuošimais ir išpjaustymais.¹⁵

Lankas, atrodo, buvo plačiai vartotas visų baltų kilčių, nes strėlių angalių pasitaiko ir titnaginių ir geležinių.

Skydai būdavo gaminami iš medžio. Šio laikotarpio pradžioje jų būta keturkampių, ką liudija išlikę skydų apkaustai (Prūsiose), vė-

liau jų būta ir apskritų. Skydo centrą puošdavo metalinis antskydis kuriuo būdavo atmušamas smūgis. Prūsų srityje pasitaiko įvairių antskydžių pavidalų: kūginių, smailų ir iškyšinių, vėliau atsiranda ir pusrutulio pavidalo. Skydo rankena pradžioje plona, vėliau žymiai pastorėja.¹⁵

Kalavijo būta reta ir brangaus ginklo. Kalavijai ir kardai, atrodo nesimėtė, todėl jų maža yra ir surandama. Prūsų srityje surasti vos keli pavyzdžiai, rodo, laikotarpio pradžioje, trumpą, vienašmenį kertamąjį ir duriamąjį kalaviją. Jis greičiausiai yra išsivystęs iš Romos gladius. Germanai, susipažinę su Romos veiksmingu ir efektingu gladium, jį perėmė, pakeisdami savąjį ilgą kertamąjį kalaviją.¹⁵ Iš jų, o gal ir tiesioginiai, trumpą kalaviją pažino ir baltai. Tačiau, vėliau atsiranda ir dviašmenis duriamasis kalavijas, kuris yra irgi visai panašus į gladių. Kalavijo rankenos kriaunos ir makštys, atrodo, būdavo daromos iš medžio, metalo žiedais sutvirtinant.

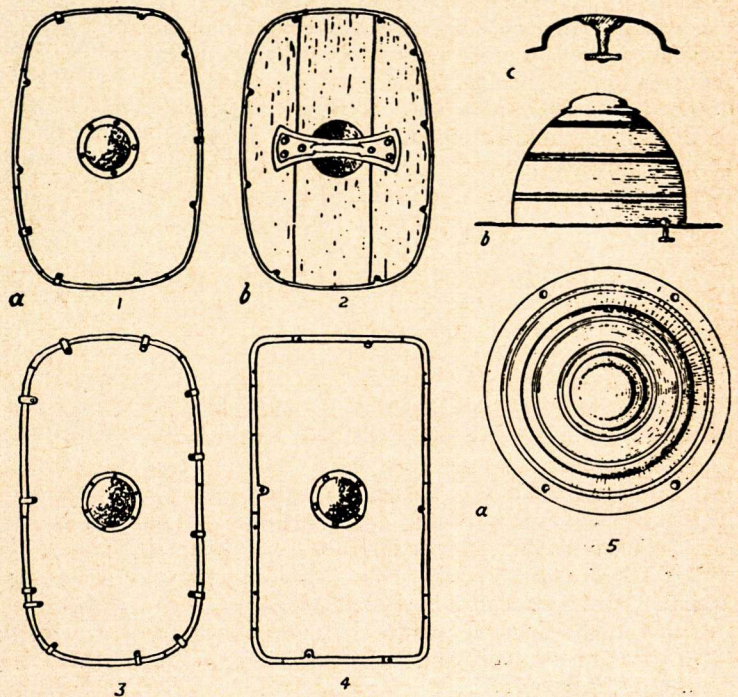
Baltų pėsčias karys pirmaisiais pokristiniais amžiais buvo ginkluotas kovos kirviu, jietimi, skydu ir lanku, kai raitelis, atrodo, vartojo kalaviją, svaidomas jietis ir lanką.

Raitelio pasirodymą ir jo iškilimą tų amžių bėgyje liudija arklių kapai ir turtingi arklio aprangos reikmenys, na, ir gausiai randami pentinai. Prūsųose jų randama išsivysčiusių iš se-

nesniųjų, saginių pentinų; atsiranda pentinas su išpjautu pamatu (— Stuhlsporn) ir įvairių kitų mišrių pavidalų. Vėlesniais amžiais pentinai didėja ir išryškėja jų trys tipai: saginis su profilio tu dygliu, kablinis ir kniedinis.¹⁵

Ginklai ir arklio aprangos dalykai aiškiai liudija gintaro pajūryje kylančią ir jau iškilusią naują ginklo rūšį, baltų raitelius.

Baigiant šį baltų kilčių pirmųjų amžių ginklų sąrašą, kurį sudaryti padeda beveik vien tik archeologiniai radiniai, verta priminti, istoriškai Tacito paliudytą, aisčių tradicinį ginklą — medinę kuoką (žiūr. Aisčiai Karinės Istorijos Šviesoje). Iškasenose jos nebeužtinkama, tačiau išlikusiuose romėnų meno paminkuose tas tipingas aisčių ginklas yra įamžintas. Trajano kolonoje yra reljefinis Romos pagalbinių dalių kario paveikslas, kuris yra užsimojęs smogti medine kuoka. Iš šio būdingo ginklo ir kario išvaizdos galima manyti, jog tai yra aistis. Šitoks teigimas, tačiau, tuojaus iškelia naują klausimą: ar aisčiai tarnavo Romos kariuomenės pagalbinėse dalyse? Atsakyti į šį klausimą irgi galima klausimu: — ir kodėl gi ne? Romos kariuomenėje nuo seniausių laikų, o ypač vėlesniais, pagalbinuose ir lengvuosiuose daliniuose, ar raiteliuose tarnavo beveik išimtinai tik svetimšaliai: germanai, slavai, sarmatai, hunai ir kitų tautų ar kilčių kariai. Mat barbarų tautos ne tik kovojo su Roma, bet, progai pasitaikius, samdydavosi, ar aplinky-

Skydų rekonstrukcijos (1-4) ir antskydis (5) iš III a. Skydo ilgis 75 cm. Antskydžio skersmuo — 16 cm. Radiniai iš jv. Prūsų vietovių (Pagal La Baume).

bių verčiamos stodavo kariauti už Romos reikalus. Tų tautų, kariaujančių prieš Romą tarpe, kaip jau matėme, netrūko ir aiškių. Taigi, kaimynų ir sąjungininkų pavyzdžiu sekdami, baltų kilčių kariai, iš tiesų galėjo atsidurti ir Romos karinėje tarnyboje. Tą galimas dalykas, ir liudija šis ir kiti paveikslai Trajano kolonoje. Vienas toks karys su kuoka yra rodomas net Trajano asmens sargyboje.

Svaidomieji ginklai buvo būdingi lengviesiems, pagalbiniams daliniams. Jų tarpe svaidomoji baltų kuoka, be abejo, buvo labai veiksminga. Praėjus nuo šių aprašomų laikų net 800 metų, svaidomoji kuoka lietuvių ir žemaičių rankose yra kronikose minima kaip labai pavojingas ginklas. Henriko Livonijos Kronikoje (XXI, 2) randame tokį kovos aprašymą:

Ziemgalių vadas Viešstartas, 1208 m. ruošdamas žygį prieš lietuvius, gauna pagalbą iš Rygos, keletą riterių kalavijuočių, balistininkų ar, teisingiau, arbaletininkų, viso daugiau kaip 50 karių. Surinkęs didelę ziemgalių kariuomenę, Viešstartas atžgiuoja prie Lietuvos sienos, ir ten ziemgaliai meta burtus: "Ir iškrito burtas, kad ir gandas pirma jų atėjęs ir lietuviai karui pasiruošę esą." Prietaringi ziemgaliai siūlo vokiečiams nutraukti žygį ir grįžti. Tačiau, išdidūs vokiečių riteriai pasitraukimą laiko negarbingu. Taigi, kariuomenė įžengia Lietuvon, bet kaimus randa tuščius ir apleistus: "Tada, bijodami jiems gresiančios kovos, (ziemgaliai) kuo greičiausiai susirenka į vieną vietą ir nė kiek negaišdami tą pat dieną grįžti ruošiasi. Tat supratę lietuviai savo arklių greitumu iš visur aplekia ir, kaip jų paprotis yra, apsiaučia iš šen ir iš ten, tai bėgdami tai persekiodami, ir savo iečių ir kuokų svaidymu, labai daug sužeidžia." (Cituota iš Henriko Livonijos Kronikos, K. Kepalo vertimo rankraščio.) Kova greitai baigėsi lietuvių pergale.

Panašią medinę kuoką yra vartoję ir estai, Sæaremos gyventojai, ir pagal Eiliuotąją Livonijos Kroniką (10706 eil.) tie patys ziemgaliai. (Be to, žiūr. J. Matusas, "Kuoka, kaip ginklas, Lietuvos senovėje". Aidai, 1961 m. Nr. 9).

ZIRGAS

Baltų raitelio atsiradimą ir jo iškilimą aiškiausiai vaizduoja išlikę arklių kapai. Arklys virto tokiu nepaprastai svarbiu karo įrankiu, jog buvo manoma, kad miręs karys, neapsieis be jo ir kitame gyvenime. Taigi greta kitų pasiimamų reikalingiausių ir vertingų daiktų mirusis vykdavo į Anapilį kartu su savo ištikimuoju ir nepakeičiamu kovų draugu — žirgu.

Ištaigingi žirgų šarvuotės papuošimai ir jų kapų gausybė tik pabrėžia jų reikšmę baltų gyvenime ir jų karuose.

Legiono pagalbinį dalinių karys (aistis?) užsimojęs smogti su kuoka. Pav. Trajano kolonoje.

"Žirgo kapu vadinamas toks palaidojimas, kuriame, be kitų kapo priedų, randame drauge su žmogumi pakastus vieną ar kelis žirgus. Žirgas yra buvęs toks pat žmogaus kapo priedas, kaip ir ginklai, darbo įrankiai ar papuošalai." Kartais žirgas laidojamas ne tame pačiame kape, bet gretimai, bet vis kaip žmogaus kapo priedas.⁵

Lazdininkuose, Darbėnų vlsč., Kretingos apskr. kapuose rastas seniausias Lietuvoje arklio kapas (iš geležies amž. pradžios 0-400 m.). Geležies amž. pradžioje Semboje buvo išplitęs arklių laidojimo paprotys. Arklių laidojimas, trukęs visą geležies amžių, yra būdingas baltams paprotys, nes kaimyninėse germanų srityse jis beveik nepasitaiko. Ypač daug arklių kapų yra vidurio Lietuvoje ir rytų Lietuvoje. Daugiau žirgų kapų rasta iš IV-V amž., ypač Rubokų (Šilutės apyl.) ir Šernų (Klaipėdos apyl.) kapinyuose.⁵

Ypač įdomus yra 1904 m. Reketėje (Salantų apyl.) ištirtas kapas Nr 35, kuriame vienoje duobėje drauge su mirusiuoju buvo pakastas žirgas. Žirgo griaučiai gulėjo gana taisyklingai ant kairiojo šono, taigi atrodo, kad jis į duobę buvo įdėtas negyvas. Į žirgo nasrus išprausti geležiniai žaslai su labai didelėmis grandinėmis galuose, ryškiai skirtingi nuo tuo metu įprastos

žaslų formos. Be to, ant žirgo kaktos padėti du geležiniai pentiniai. Vyras palaidotas su turtinomis įkapėmis: be žirgo, į kapą jam dar buvo įdėtas geležinis dalgis, kiek platėjančiais asmenimis geležinis įmovinis kirvis ir dvi ietys geležinėmis profiliuotomis viršūnėmis.⁷⁵ Kapas datuojamas apie 500-sius metus po Kr.

Ypač daug žirgų kapų yra iš X-XII amž. Yra rasta ir jų masinio laidojimo vietų. Kartais vieton žirgo kaban dėdavo tik žirgo aprangą, šis paprotys išivyravo ypač IX-XII amž. Tada jis buvo būdingas visai Lietuvai.

Yra rasta kapų, kur žirgai palaidoti ir normaliose padėtyse, pav. augštiekninki, arba s'tati. "Tokia nenormali žirgų griaučių padėtis leidžia spėti, kad žirgai į duobes būdavo įstumiami ir užkasdami gyvi. Tą mintį patvirtina kai kurie Veršvų kapai, kuriuose žirgai, atrodo, norint juos nuraminti, būdavo pakasami užrištomis akimis arba užmovus ant galvos maišą su grūdais. Greičiausiai, prieš įstumdami į duobę, žmonės žirgus labai nuvargindavo. Tai yra užfiksuota ir rašytiniai šaltiniai. Antai, Dusburgas aprašydamas senųjų prūsų tikėjimą, šitaip sako: "Dabartiniu metu lietuviai ir kiti jų kilties netikėliai minimą auką sudegina pagal savo apeigas, kurioje nors šventoje vietoje, tačiau arklius

prieš juos sudegindami taip nuvaro nuo kojų, bejodinėdami, kad jie vos gali bėpastovėti."⁷⁶

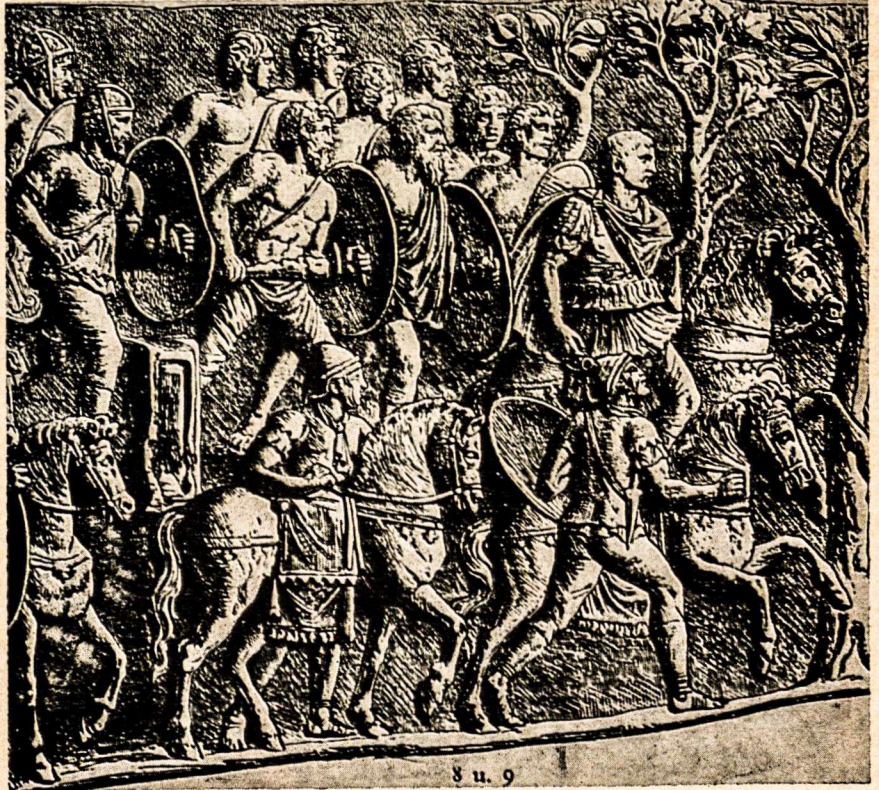
Arklių laidojimo paprotys buvo stipriai išplitęs ir visuose Prūsuose, kur užtinkami arklių kapai iš IX ir XIII amž. ir kurie yra visai panašūs į vidurio Lietuvos arklių kapus. Prūsai tiek buvo įsigyvenę į šitą paprotį, kad vokiečių ordinui juos pavergiant, taikos sutartimi turėjo jo atsisądėti.

Prūsų srities tyrinėtojas, proistorikas C. Engelis rašo: "Rytprusių karys Romos imperijos laikais yra buvęs, beveik be išimties, raitelis: pentiniai, žaslai, žirkles ir arklinės šukos yra randamos daugumoje vyrų kapų; neretai (Semboje) mirusio žirgas yra palaidotas šalia, rečiau, po raitelio."⁷⁷

Ką šis mokslininkas pasakė apie Prūsų karį tinka ir kitoms baltų kiltims.

Raitelio isigalėjimą kovos lauke pabrėžia ir balno kilpos, kurios jau aptinkamos pačiais pirmaisiais pokristiniais amžiais. Jų žymiai daugiau surandama iš vėlesnių amžių (VIII-XII amž.), ypač arklių kapuose.

Pirmieji keturi pokristiniai šimtmečiai mūsų tolimųjų protėvių karinėje istorijoje yra ypatingai reikšmingi. Pirmiausia, jų bėgyje baltai gerokai susipažino su kultūringu tų laikų Vidur-

Imperatorius Trajanas lydimas asmens sargybos. Vienas iš karių, viduryje, ginkluotas kuoka. Pav. iš Trajanos kolonos.

8 u. 9

žemio jūros pasauliu. Pažino germanų ir romėnų karo meną, patys betarpiai kariaudami su germanais ir talkininkaudami jiems prieš romėnus. Antra, ir svarbiausia, šių amžių bėgyje išsivystė ir iškilo baltų raitelis. Kitaip ir negalėjo būti: apsupti raitelių tautų ir įtraukti į tų amžių pasaulinius įvykius, baltai pasisavino raitelių karo meną. Tik raiti jie galėjo dalyvauti žygiuose per visą Europą, prieš Romą ir palikti savo pėdsakus Galijoje ar tolimoje Ispanijoje.

Tarp I ir IV amž. išsivystė tas baltų kilčių raitelis iš kurio vėlesniais amžiais betarpiškai išaugo istorijoje taip gerai žinomi Lietuvos ir Žemaičių raiteliai, kurių žygiais prie Nemuno ir Dauguvos, Dniepro ir Dunojaus, tokiom didžiom pergalem, kaip ties Šiauliais-Saule, Durbe, Žalgiriu, Salaspiliu ir kitais šimtais mūšių ir kautynių yra išmargintos svetimųjų rašytos kronikos.

Tą Lietuvos raitelių tūkstantmetę tradiciją perėmė ir tęsė, deja, neilgai, Nepriklausomos Lietuvos respublikos šaunūs gusarų, ulonų ir dragūnų pulkai. Ji atsispindi ir Lietuvos Vytyje.

L I T E R A T Ū R A

2. M. Gimbutienė, Rytprūsių ir Vakarų Lietuvos priešistorinės kultūros apžvalga. Mažoji Lietuva I, 1958 m.
3. E. Schwarz, Germanische Stammeskunde, 1956.
4. J. Danilowicz, Skarbiec Diplomatorow, Tom I 1860.
5. R. Volkaitė Kulikauskienė, Lietuvos Archeologiniai Paminklai ir jų Tyrinėjimai, 1958.
6. A. L. Mongait, Archeology in U.S.S.R., 1961.
7. J. Voigt, Geschichte Preussens, Vol. I, 1827.
8. Macieja Strykowskiego Kronika Polska, Litewska, Zmudzka, ... 1582.
- 9a Lietuvos Enciklopedija, įv. tomai.
12. R. E. Oakeshott, The Archeology of Weapons, 1960.
13. J. Puzinas, Naujausių Proistorinių Tyrinėjimų Duomenys, 1938.
14. J. Puzinas, Aisčiai Istorinių šaltinių šviesoje, AIDAI, 1948 m. Nr. 12.
15. Dr. W. Gaerte, Urgeschichte Ostpreussens, 1929.
16. K. Būga, Rinktiniai Raštai, I t. 1958.
20. Die Germania des Tacitus, erlaeutert von R. Much, 1937.
21. F. Lot, Les Invasions Barbares, I t. 1942.
23. F. Lot, Les Invasions Germanique, 1945.
24. M. Ebert, Reallexikon der Vorgeschichte, įv. tomai, 1928.

Mielam kolegai, leitenantui

A. A. JUSTINUI PLAUSINAIČIUI

mirus, skaudaus liūdesio prislėgtai žmonai ir šeimai reiškiamame nuoširdžia užuojautą ir kartu gedime.

*Vl. Išganaitis ir V. Kažemėkaitis,
taip pat buv. 1944 m. Šakių apsk.
komendantūros būr. vyrų vardu*

Roma, 1962.XI.5
Via Aldega 2.

...Širdingai dėkoju Tamstai ir Centro Valdybai už gražaus leidinio apie Ramovės pirmąjį dešimtmetį atsiuntimą. Ši knyga parodo, kaip daug galima nuveikti Lietuvos gerovei ramiu ir ir rimtu darbu.

Tą darbą sėkmingai tęsti linkiu Tamstai ir Ramovėnams, reikšdamas kartu gilią pagarbą ir spausdamas ranką.

Tamstos S. Lozoraitis

25. Pr. Skardžius, Lietuvių kalba ir jų senovinė kultūra, AIDAI, 1947 m. Nr. 8.
26. J. Puzinas, Mažosios Lietuvos Proistorės Bruožai, AIDAI, 1948 m. Nr. 18.
27. H. Delbrueck, Geschichte der Kriegskunst II Teil. Die Germanen, 1921.
28. F. Dvornik, The Slavs, 1956.
29. R. Grousset, L'empire des Steppes, 1960.
31. Očerki Istorii SSR, III-IX v., 1958.
32. G. Vernadsky, Ancient Russia, 1959.
35. K. Pastenaci, Die Kriegskunst der Germanen, 1942.
36. E. L. Stevenson, Geography of Claudius Ptolomy, 1932.
37. C. C. Mierow, The History of Jordanes, 1960.
38. C. Brady, The Legends of Ermanaric, 1943.
39. A. Spekke, The Ancient Amber Routes and the Geographical Discovery of the Eastern Baltic, 1957.
40. A. Billmanis, A History of Latvia, 1951.
41. F. Dahn, Urgeschichte der germanischen und romanischen Voelker, 1881.
42. Spaulding, Nickerson, Wright, Warfare, 1937.
43. C. W. Oman, The Art of War in the Middle Ages, 1953.
44. H. M. D. Parker, The Roman Legions, 1958.
45. J. Kromayer u. G. Veith, Heerwesen und Kriegfuehrung der Griechen und Roemer, 1928.
46. Dr. J. Basanavičius, Etnologiškos Smulkmėnos, 1898.
47. C. Engel, Aus Ostpreussischer Vorzeit, 1953.
48. Paulys Real-Encyclopaedie der Classischen Altertumswissenschaft, įv. t.
49. Daremberg, Dictionaire des Antiquitės Greques et Romaines, įv. t.
50. G. Vernadsky, Der Sarmatische Hintergrund der Germanischen Voelkerwanderung. SAECULUM 2, 1951.
51. The Song of Roland, trnsl. D. L. Sayers, 1951.

P A D Ė K A

Prisidėjusiems prie KARIO loterijos (Kariuomenės minėjime Brooklyne) pasisekimo, aukojusiems laimikius ir pinigus nuoširdi KARIO padėka. Ypatingai dėkingas KARYS dail. J. Juodžiui už padovanotą paveikslą.

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis,
1561 Holmes Av.,
Racine, Wisc.

TREMTIES TRIMITAS

ŠAULIŲ SKOLA VLADUI PUTVINSKIUI

O. Žadvydas

Šiandien raudonasis okupantas panaikino pėdsakus, kad greičiau lietuvis pamirštų Nepriklausomos Lietuvos laikotarpį. Karo muzėjus liko vien tik pastatas, o jo sodnelyje nerasime Laisvės Statulos, Nežinomo Kario kapo, žuvusių paminklo ir visos eilės žymiųjų asmenų biustų. Ten buvo ir Vlado Putvinskio biustas, iškaltas skulptoriaus Br. Pundžiaus.

Okupantas sunaikino paminklus, pakeitė gatvių ir namų pavadinimus. Vlado Putvinskio vardas taip pat liko išbrauktas iš viešojo gyvenimo. Tačiau, dar ir dabar bolševikai nesiliauja spaudoje ir leidiniuose minėti jo vardo.

V. Putvinskis asmeniškai negalėjo nusikalsti okupantui nei per pirmąją, nei per dabartinę okupaciją, nes mirė dar prieš okupacijas. Kodėl bolševikai tęsia kovą su mirusiu asmeniu?

Asmuo seniai mirė, bet jo idėja liko gyva lietuvių tautoje. Šaulių idėja atsirado iš 1918-1919 metų kovų. Ji nežuvo priešui okupavus mūsų kraštą. Ir dabar šaulius, kur jie bebūtų ar Sibiro tremtyje ar okupuotoje Lietuvoje ar išsiplaškę laisvajame pasaulyje, jungia duotoji priesaika Nepriklausomai Lietuvai. Okupantas galėjo suskaldyti kieto granito paminklus, bet jis bejėgis sunaikinti V. Putvinskio įkurtą Šaulių Sąjungą ir jos idėją.

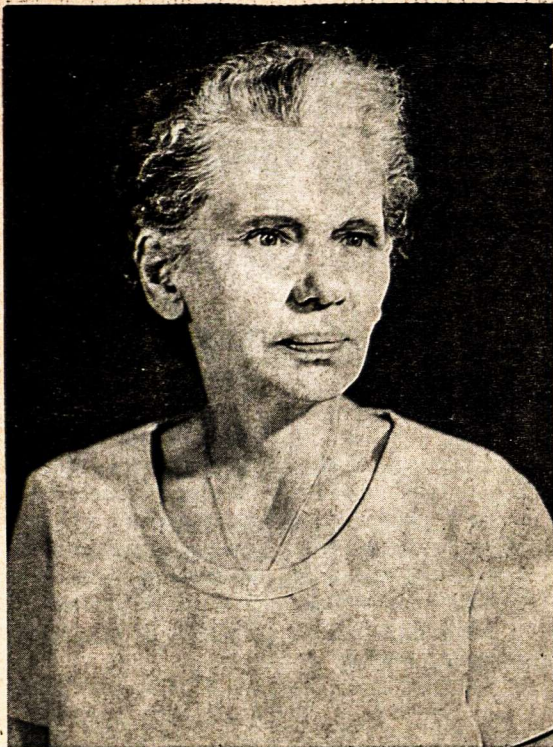
Kaip minėjau dabar šauliai suskaldyti į tris skirtingas grupes. Vieni išvežti tremtinį į sunkiai pakeliamas klimato ir fizinio darbo sąly-

gas, antrieji liko okupuotoje Lietuvoje, o tretieji, gelbėdamiesi nuo komunistinio teroro, pasiekė laisvąjį pasaulį apsisuto įvairiose valstybėse. Be abejo, šauliai, gyvenantieji laisvuose kraštuose, turi geriausias veikimo sąlygas. Todėl tuo pačiu jiems atitenka pareiga ir atsakomybė šaulių idėją įgyvendinti, išlaikyti ir ją perduoti sekančioms kartoms.

Šaulių Sąjungos kūrėjas V. Putvinskis paliko daug medžiagos, kuri turi būti surinkta ir išspausdinta. Jo nueitas asmeninis kelias kovoje dėl Lietuvos laisvės ir jos kultūros žinotinas, bei reikalingas mums ir būsimoms kartoms. Todėl šauliai turi jausti pareigą išleisti jo raštus ir

Šaulys Aleksandras Mantautas (ligi 1939 Marcinkevičius) LŠST garbės narys ir jos CV pirmasis pirmininkas, artimas Vl. Putvinskio - Pūtvio bendradarbis. 1922-1936 ėjo įvairias atsakingas pareigas LŠS administracijoje, 1929-1930 redagavo Trimitą. Taip pat suredagavo eilę šaulių leidinių. Vienas iš Klaipėdos sukilimo iniciatorių, aktyvus jo dalyvis, atstovavęs LŠS-gą. Ilgametis spaudos bendradarbis ir visuomenininkas. Dabar vadovauja redakcinei komisijai, kuri ruošia spaudai knygą apie LŠS steigėją ir jos ideologą Vl. Putvinskį - Pūtį.

š. Sofija Pūtvytė-Mantautienė, VI. Pūtvio-Putvinskio duktė, LŠST garbės narė. Buv. LŠS ir LŠST moterų vadovė, Klaipėdos sukilimui remti komiteto organizatorė, spaudos bendradarbė, visuomeninkė. Dabar talkina ruošti knygą apie VI. Putvinskį.

monografiją, kol dar turime gyvų kovos ir veiklos liudininkų, kurie savo rankomis galėtų užfiksuoti faktus.

LŠST centro valdyba numato pradėti raštų išleidimo darbą. Tačiau visi šauliai turi jai padėti. Veikia šaulių vienetai turėtų būti jos pirmieji pagalbininkai. Šiuo atveju nesvarbu ar šaulys priklauso vienetai ar jis vienišas, atsiskyręs nuo kitų. Kiekvieno šaulio ir šaulės pareiga paremti materialiai tą darbą organizuojant aukų ir pernumeratų rinkimą. Visi įsijungę į talką ir patys skirdami pagal išgales savo auką, išleisime leidinį, kuris bus ir bolševikų nesugriunamas paminklas V. Putvinskiui. Taip pat būsimo kartos jame ras kelrodį ir stiprybės šaltinį kovose dėl tautos laisvės.

Sesės šaulės turi taip pat sukristi, kad leidžiant V. Putvinskio raštus ir monografiją, drauge būtų išleistas ir Emilijos Putvinskienės, ŠS moterų garbės šaulės, veiklos aprašymas.

Sekančiais metais sueina 90 metų nuo V. Putvinskio gimimo. Jo sukačiai paminėti būtų gerai, kad pastatytumėme jam patvaresnį paminklą už bolševikų nugriautąjį. Tuo gražintumėme dalį mūsų skolos Šaulių Sąjungos Kūrėju — a. a. Vladui Putvinskiui.

Sesės ir Brolius Šaulius, jų Bendradarbius bei Rėmėjus sveikiname su Šv. Kalėdomis ir linkime visiems laimingų 1963-ųjų Metų.

LŠST Centro Valdyba.

GRAZIAI PAGERBTI ŠAULIAI

Vienas iš LŠST padalinių — DLK Kęstučio šaulių kuopa, kuri buvo įsteigta Kenosha, Milwaukee ir Racine lietuvių, lietuvių, spalio 20 d. šv. Kazimiero parapijos svetainėje Racine atšventė savo 7 metų veiklos sukaktį. Pati salė buvo papuošta. Tarp gausių svečių buvo ir čikagiečių, jų tarpe š. VI. Išganaitis, kuris įteikė šauliams pasižymėjimo ženklus.

Iškilmų prezidiumą sudarė: š. J. Giedrikas, LŠST CV pirmk., kun. J. Kupris, M.I.C., šv. Kazimiero parapijos klebonas, J. Kazitėnas, buvęs LŠS karinio parengimo viršininkas, LŠST garbės narys prof. J. Šimoliūnas, š. VI. Išganaitis, LŠST jaunimė vadovas ir ŠZO tarybos narys, ir š. Br. Juška, kuopos pirmninkas. Iškilmes pradėjo š. Br. Juška, prašydamas sugiedoti Amerikos Himną, vėliau pakvietė prezidiumą ir pradėjo programą. Pirmuoju sveikino š. J. Giedrikas, linkėdamas šauliams augti narių skaičiumi ir

atliktais gražiais kultūriniais darbais. Vėliau jisai, kaip buvęs ilgametis pirmininkas, padarė trumpą apžvalgą, pabrėždamas, kad Wisconsino šauliai budi, skiepija mūsų tautos papročius ir tėvynės meilę jaunajai kartai. Vėliau nupirko šauliai: K. Žilėnas, J. Virbickas ir Izab. Tiltonienė. Kuopa yra duosni ir daug aukoja. Turi namų statybos fondą. 7 metų laikotarpyje neteko 3 narių: J. Virbalo, K. Mockaus ir Ed. Ealtušio, kurie buvo prisiminti ir pagerbti tylos minute.

Š. VI. Išganaitis įteikė pasidarbavusiems šauliams žvaigždės ordinas ir medalius. ŠZ ordinus šauliams: J. Giedrikui, Vikt. Kažemėkaičiui, prof. J. Šimoliūnui, VI. Vilcinui, M. Tamulėnui. ŠZ medalius šauliams: St. Milašiui, St. Petrušaitienei, Iz. Tiltonienei, kuri būdama estė, nuoširdžiai talkininkauja lietuviams. Po to prasidėjo vaišės ir sveikinimai. Programą pravedė š. Br. Juška. Raštu sveikino gen. K. Musteikis ir LŠST moterų vadovė K. Kodaitienė. Žodžiu — J. Kazitė-

nas, kun. J. Kupris, M.I.C., Kenoshos ALB apylinkės pirm. J. Milišauskas, Vyt. Didžiojo Čikagos šaulių kuopos meno kuopelės vadovas š. J. Petrauskas ir kt.

Meninę dalį išpildė š. St. Petrušaitienė ir Ida Tamulėnienė, padainuodamos: Žydi sodai — J. Žilevičiaus, Jai nerūpėjo — Ant Vanagaičio ir Ar tu prisimeni? — liaudies dainą. Svečiai dainininkėms ilgai plojo. Programos pradžioje š. Regina Palaitytė labai gražiai padėklavo eilėraščių "Gimtinės ilgesys". Iškilmų dalis buvo baigta Tautos Himnu. Vėliau vyko bendras asmeninis susipažinimas, draugiški pokalbiai ir vaišės. Šokiams grojo akordeonistė.

Vaišės parengė kenošietės šaulės: M. Vedeikienė, M. Pelanis, Stf. Pelanis ir A. Darbutienė. Joms pareiškė viešą padėką už pastangas ir skanias vaišes tokiam dideliui skaičiui svečių. Aplamai, šita Wisconsino šaulių kuopos šventė paliko daugeliui gerą įspūdį.

Antanas Gintneris.

GARBINGO KARIO SUKAKTIS

Šių metų rugsėjo 9 d. kūrėjui - savanoriui, Vėžio kryžiaus kavaleriui, plk. R. Liormanui suėjo 70 metų. Sukaktuvinėkas 1918-1919 metais, eidamas Krašto apsaugos tarybos sekretoriaus, ministerio adjutanto, bei ministerijos kanceliarijos viršininko pareigas buvo akyvaizdus liudininkas mūsų kariuomenės kūrimosi.

Normaliu metu šios pareigos būtų grynai kanceliarinis darbas, bet ano meto sąlygose jos tokios nebuvo. Ministerio adjutantas rankiojo ginklus, rūbus, apavą besirenkantiems savanoriams, organizavo pasipriešinimą prorusiškam viceministeriui gen. Kondrotavičiui (pagaliau, viceministeris paklausia jį: *i ty, golubcyk, protiv menia?*). Toks, anot sukaktuvinėko, buvo pirmųjų savanorių organizavimosi darbas. Bet jis buvo vedamas entuziazmo ir pasiaukojimo dvasioje. Niekas negalvojo apie save, bet apie būsimą laisvę, nepriklausomą Lietuvą, kurią patys tvarkysime, puošime kaip išmanysime. Vėliau poetas parašė nepamirštamą dvielį, kuris taip tiksliai nusako savanorių atliktą žygį:

“Nesurasi niekur, niekad nerasi,
Ka mums savanoriai parnešė basi.”

Lemtingomis dienomis, 1920 m., plk. Liormanas eina vietinės kariuomenės štabo viršininko pareigas Vilniuje, vėliau deleguojamas prie prancūzų karo misijos.

Labai atsakingas darybas sukaktuvinėkui teko atlikti ištisus 11 metų einant Klaipėdos krašto komendantu pareigas. Kai gubernatoriai keitėsi beveik kas metai, jam teko išbūti tose pareigose veik iki pat Klaipėdos krašto praradimo.

Neaprašome smulkiau sukaktuvinėko anų laikų išgyvenimų, nes jis

pats yra nusprendęs duoti dalį savo atsiminimų “Kariui”. Su nekantrumu jų laukiame.

Plk. Liormanas ir jo šeima pereinamo karo buvo giliai paliesti: sūnus žuvo prie Ilmenio ežero, kai tėvas sėdėjo Tilžės kalėjime, ponios brolis, berods, ir dabar tebelaikomas Lubenkos kalėjime. Tačiau visa šeima

ma laikosi pavyzdingai gražiai ir nesiskundžia buvusiom nelaimėm, bet tik paprastai atsako: “Jei Dievulio taip buvo skirta — tur būt ir reikėjo. Dabar džiaugiamės gražiu būreliu anūkų”.

Tad dar daug džiaugsmo ir ilgiausių metų sukaktuvinėkui ir jo maloniai šeimai.

B. U.

SUSIPAŽINIMO POBŪVIS

LŠST CV, norėdama sudaryti glaudesnę ryšį su spauda, organizacijomis ir visuomene, 1962 m. spalio mėn. 6 d. suruošė pobūvį, į kurį pakvietė laikraščių ir organizacijų atstovus. Jame dalyvavo apie 50 asmenų.

Š. Ant. Gintneris, CV spaudos ir informacijos vedėjas, vadovavo programai ir pristatinėjo šeiminkus ir svečius. Pirmuoju kalbėjo š. J. Giedrikas, CV pirmininkas, apibūdindamas pobūvio tikslą ir supažindindamas susirinkusius su šaulių organizacija, jos darbais ir ateities tikslais. Po jo kalbėjo plk. M. Naujokas — ramovėnų, J. Tamulis — kūrėjų-savanorių, J. Jasaitis — ALB CV, L. Stasiūnienė — birutiečių, adv. Našliūnas — neolituanų, Ig. Andra-

šiūnas — Čikagos tautinės sąjungos, kun. dr. J. Prunskis — “Draugo”, Alg. Kaulėnas — “Laisvosios Lietuvos” ir agr. A. Šantaras — “Dirvos” vardu. Taip pat kalbėjo LŠST garbės nariai gen. K. Musteikis ir prof. J. Šimoliūnas. I CV vicepirmk. š. Alf. Valatkaitis ir Trinkūnas. Visos kalbos buvo turiningos ir uždegančios. Keletą valandų užtrukęs pobūvis praėjo jaukioje ir nuotaikingoje aplinkumoje. Tokie susitikimai reti. Patartina ir kitoms organizacijoms bandyti tokiu būdu supažindinti visuomenę su savo tikslais.

Svečių tarpe matėsi š. J. Petrauskas su ponja, š. K. Ulevičius, Orentas, Gepneriai, ortopedistas P. Šileikis, prek. J. Karvelis ir kit. Taip pat wisconsiniečiai: Kažemėkaičiai,

Petrušaičiai, Vl. Skirmuntas, Vl. Vilcinas, M. Vedeikienė ir buvusi Latvijos lietuvaitė Stefanija Pelanis. Ji išbuvo 10 metų Sibiro tremtyje, iš ten nuvyko į Lenkiją, o vėliau pasiekė JAV ir apsigyveno Kenosha Wis. Tik atvykus tuojau įstojo į šaulių eiles.

Pobūvis įvyko “Dubysos” svetainėje, Čikagoje. Pobūvį suorganizavo š. K. Žilėnas, CV kasininkas.

* * *

Š. Kunigunda Kodaitienė pakvietė į LŠST CV ir paskirta šaulių moterų vadove.

* * *

LŠST Revizijos Komisiją sudaro šauliai: Br. Ambraziejus — pirmk., St. Malinauskas ir Alb. Šležas — nariai.

**KOREJĄ - SAVANORĮ IR
VISUOMENINKĄ, A. A. PLK.
LTN. J. GIEDRAITĮ PALYDINT**

Senieji Lietuvos ąžuolai pakirsti ligų, nedateklių, sunkių pergyvenimų vienas po kito pasitraukia iš gyvųjų tarpo, palikdami didžiules spragas visuomenės gyvenime, tačiau savo asmens pavyzdžiu ir atliktais darbais pasilikdami kelrodžiais, skatinančiais likusiems sekti jų pavyzdžiu. Ir Hamiltono lietuvių kolonija galėjo didžiuotis savo tarpe turėdama vieną iš tų ąžuolų — veteranų, kurie kūrė Nepriklausomą Lietuvą, kovojo už jos laisvę ir atidavė visas savo jėgas jos gerovei. Tai plk. ltn. Juozas Giedraitis, savo žemiškąją kelionę užbaigęs tolimoje nuo Lietuvos žemėje — Kanadoje, miręs š.m. liepos 25 d. Mirė vos atšventęs savo septyniasdešimt metų amžiaus sukaktį, išskandintas klastingos vėžio ligos, ilgėdamasis ir tikėdamas dar sulaukti tos dienos kai grįš į laisvą Lietuvą.

Velionis buvo šakota asmenybė: karys, kūrėjas - savanoris, visuomenininkas, bendruomenininkas, kooperatininkas, paskaitininkas - oratorius. Jo nueitas gyvenimo kelias yra labai įdomus ir pamokantis.

Gimęs 1892 m. balandžio mėn. 13 d. Kybartuose, neturtingoje miestelių šeimoje, augo gausiam brolių ir seserų būryje, nes turėjo penkis brolius ir dvi seseris. Visą šeimą buvo susipratusi ir vaikai leidžiami į mokslus. Brolis Viktoras Lietuvos kariuomenėje buvo pasiekęs generolo laipsnio, buvo baigęs Karo Akademiją Čekoslovakijoje. Dvi seserys buvo mokytojos, kiti broliai baigę vidurinį ar aukštąjį mokslą. Velionis baigė pradžios mokyklą Kybartuose, gimnazijoje mokėsi Vilkaviškyje iš kurios įstojo Seinų Kunigų Seminarijon.

Kunigų Seminarijoje išbuvo keturius metus, kai belikus keliems mėnesiams iki šventimų, buvo už slaptą lietuvišką veiklą pašalintas. Slaptoje veikloje buvo įpainiota daugiau klierikų, kurių tarpe būsimieji kunigai Dambrauskas, Inkratas, Stankevičius. Reikia žinoti, kad tuo laikų Seinų seminarijoje vyravo lenkiška dvasia ir besireiškiąs klierikuose lietuviškumas buvo slopinamas ir persekiojamas. Nežiūrint to, seminarijoje veikė slapta kuopelė, kurion susibūrę lietuviai klierikai rūpinosi tautiniais reikalais. Seminarijos vadovybė pajuto kuopelės veiklą ir griebė ketvirtą kurso klieriką Juozą Giedraitį prisipažinti ir išduoti visus bendrininkus. Tardomas nieko neišdavė, buvo užarytas trims die-

noms į vienutę ir vėl spiriamas išduoti slaptos kuopelės narius. Tačiau ir dabar nieko neišgavo iš jo, nes tylėjo. Velionis nukentėjo, bet slaptojo darbo bendradarbių neišdavė. Seminarijos vadovybė, pašalindama jį iš seminarijos, kartu atidavė Seinų komendantui privalomom karo tarnybon. Iš čia, net neleidus parvažiuoti tėviškėn, buvo išvežtas į Viatką prie Uralo kalnų karinei tarnybai.

Tarnaudamas carinėje armijoje buvo pasiūstas į Karo Mokyklą, kurią baigęs, jau siaučiant I Pasauliniam Karui, buvo paskirtas į Karpatų frontą. Caro armijoje jis išsitar nauja kapitono laipsnis: pakrikus po revoliucijai karinei tvarkai, 1918 m., grįžta atgal į Lietuvą. Paskelbus savanorių registraciją į atkurtą Lietuvos kariuomenę, nedvejodamas stojo į jos eiles, atsinešdamas su savim įgytą didelį patyrimą, kuris buvo labai naudingas savajam kraštui. 1919 m. sausio mėn. jau jį randame Seinų komendantūroje karininku. Dalyvauja visose kovose su lenkais prie Suvalkų, širvintų, Giedraičių, su bolševikais kovodamas atsiduria prie Dauguvos Latvijoje.

Šias laisvės kovas labai gražiai atsiminimų forma yra aprašęs plk. J. Petraitis dviejuose tomuose "Laisvę ginant". Savo atsiminimuose daugelyje vietų mini artilerijos karininką Juozą Giedraitį (velionis buvo artileristas). Už pasižymėjimus frontuose jis apdovanojamas Vyties Kryžiaus I-jo ir II laipsnio ordenais. Buvo atžymėtas ir kitais ordenais: Kūrėjų-Savanorių medaliu, Ugniagesių ordenu, Gedimino ordenu ir skautų — Svastikos ordenu.

Pasibaigus Laisvės kovoms, likęs kariuomenės eilėse jis siekia toliau mokslo įstudamas į Vytauto Didžiojo Aukštuosius Karininkų Kursus, kurių II laidą gerai baigia 1922 m.

Toliau tarnauja 3-jam Artilerijos pulke, pulko vado padėjėjo pareigose. 1929 m. pakeliamas į plk. ltn. laipsnį ir išeina į atsargą. Išėjus atsargon skiriamas Vilkaviško apsk. viršininko pareigoms, vėliau perkeliamas į Raseinius, Rokiškį ir Šakius, kuriuose tarnavo iki pat bolševikų okupacijos. Čionai jam teko prisidėti pagalbstint paskutiniam Lietuvos Prezidentui A. Smetonai su šeima pasitraukti iš Lietuvos į Vokietiją. Atleistas iš tarnybos, pirmą bolševikmetį praleidžia savo ūkyje, o artinantis antrajai okupacijai su visa šeima pasitraukia į Vokietiją, kur apsistoja Liubecko stovykloje. Iš čia emigruoja į Kanadą ir apsigyvena Hamiltone, Ontario provincijoje.

Dirbdamas fizinį darbą velionis aktingai dalyvauja lietuviškoje veikloje įsijungdamas į bendruomenės, Tautos Fondo, Šalpos ir Kredito Kooperatyvo valdybas bei vadovus. Šalia viso to pasižymėdamas didele iškalba tiesiog oratoriškais gabumais, įvairiomis progomis kalbėdamas Hamiltone ir dažnai buvo kviečiamas per įvairius minėjimus, ypač Nepriklausomybės ir Kariuomenės švenčių progomis. O kalbėjo pagaušančiai, uždegančiai labai nuosekliai ir kiekvienam momentui pritaikydamas turiningą gilią mintį. Reikia stebėtis su kokių tikslumu bei nuoseklumu galėjo išstis valandas kalbėti nenaudodamas jokių užrašų pasikliaudamas vien tik atmintimi, pajėgdamas išlaikyti klausytojų dėmesį. Gaila, kad velionis nemėgo rašyti, neliko nei vienos įrašytos nei įkalbėtos ir juostą paskaitos. O minčių yra pažėręs savo paskaitose deimantinių, kurios dėja, išdils iš atminties, nes neužrašytos.

Būdamas plačios erudicijos ir sielodamasis visais lietuviškais reikalais nežiūrėjo ideologinių ar partinių skirtumų: ėjo visur kur tik buvo kviečiamas. Todėl paskaitas skaitė ir ateitininkams ir skautams ir visiems, kurie tik kviesdavo kol sveikata leido. Tolerantingas, plačių pažiūrų, giliai apmąstęs sakomą žodį, principiniuose dalykuose kietai laikąsis savo įtikinimų. Nevengiaęs tiesos žodį, kartais labai nemalonų ir kartų, pasakyti atvirai į akis, tačiau visi žinojo pulkininką esant atviraširdį ir žodžio nevyntojantį į jokias diplomatines plonybes.

Pirmą kartą Juozą Giedraitį teko pamatyti ir užgirsti pirmininkaujant Hamilton lietuvį bendruomenės Apylinkės susirinkime 1951 m. Tuo laiku aistros buvo įsiūbavusios Ka-

naudos lietuvių visuomeninę veiklą, buvo surisui vienybė. Ir šiame susirinkime vyko karštos diskusijos, triukšmingos kalbos ir aštrūs nuomonių pasikeitimai. Reikėjo didelio takto ir kantrybės įsiauđrusinus, skirtingų nuomonių, žmones suderinti ir nukreipti našiam bendruomenės darbiui. Velionis sugebėjo tą atlikti taikiu žodžiu derindamas nevienodas pažiūras ir kviesdamas pozityviam darbiui. Susirinkimas buvo baigtas prieinant susitarimo.

Vėliau su velioniu teko jau kartu 1953 m. dalyvauti Apylinkės Valdybos darbe. Ir čia buvo visą laiką pozityvus, jūdrus visuose reikaluose bei kruopštus pasiimtose pareigose. Valdybos darbe neįieškojęs pigaus populiarumo, pasiimdamas Šalpos Fondo pirmininko pareigas, kurias beveik ištisą dešimtmetį išdirbo. Toms pareigoms vargu bebūvo galima rasti daugiau atsidavusį, visą savo širdį ir laisvalaikio poilsio valandas tam aukojantį. Vykdydamas šalpos nauda rinkliavas jis pats eidavos nuo namo iki namo, prašydamas aukos tiems pasilikusiems Vokietijoje, ar kitur pagalbos reikaliniams. Ir retas kas išdrįsdavo atsakyti, kai visų gerbiamas pulkininkas pasibeldavo į duris ir paduodavo aukų lapą. Kantriai, pasiaukojančiai nešė šalpos telkimo darbą kartais nusiskųsdamas silpnėjančia sveikata, bet ir vėl su šypsena pasakodamas apie gerai pavykusią šalpos nauda rinkliavą, kuri kompensavusi visą vargą ir suteikusi moralinio džiaugsmo.

1945 m. išrenkamas į KLB Krašto Tarybą ir tais pačiais metais įvykusioje sesijoje išrenkamas ir į Krašto Valdybą. Čia vėl prisidėjo nauji darbai, važinėjimai posėdžiams į Torontą, nes Krašto Valdyba rezidavo Toronte. Visa tam reikėjo surasti laiko mažinant poilsio valandas.

Velionui buvo nesvetimas ir ūkinis bei kooperatinis darbas. Jis buvo vienas iš iniciatorių ir steigėjų Kredito Kooperatyvo Hamiltone. Kredito Kooperatyvas "Talka" visų populiariai bankeliu vadinamas buvo įsteigtas 1955 m. vasario mėn. 13 d. ir Juozas Giedraitis išrenkamas pirmuoju bankelio pirmininku, kuriuo išbūna iki 1958 m. kovo mėn. kai silpnėjęnt sveikatai apleidžia pirmimininko postą, tačiau pasilikdamas valdyboj iki pat mirties. Bankelio pradžia buvo sunki—nedaug narių, dar mažiau kapitalo, nes dauguma linkę palaukti, pažiūrėti kas iš to išeis. Vėlionis buvo optimistas tikėdamas, kad kooperatinė idėja pralauš abejonių ledus. Ir savo asmeniniu pa-

vyzdžiu veikdamas, aiškindamas ir susitikdamas su abejojančiais traukė jungtis į kooperatyvo eiles. Pamažu, jam vadovaujant, buvo įgytas patikėjimas. Augo bankelio narių skaičius ir kapitalas.

Sekmingai vadovaudamas bankeliui, kartu veždamas ir šalpos Fondo vadovo pareigas jis pajunta ir pirmuosius ligos simptomus, tada dar to gal ir nenujausdamas. Po trijų metų pirmininkavimo bankelio valdyboje, 1958 m. pavasarį pasitraukia iš tų pareigų, pasilikdamas tik valdyboje. Sekančiais metais pasitraukia ir iš savo taip pamėgto Šalpos Fondo darbo.

Nuo 1957 metų teko kartu su J. Giedraičiu dirbti bankelio valdyboje ir asmeniškai pajusti tą jo nepalaužiamą rūpestį, blaivų protą sprendžiant iškilusias problemas ir nuolatinį domėjimasi bankelio progresu. Jau ir sunkiai sirgdamas dar lankė valdybos posėdžius ir aktyviai dalyvavo sprendimuose.

Sunkus, neįprastas darbas darbovietėje, kuriuo niekad nesiskųsdavo ir visuomeninis darbas sėmė jėgas, nors su šviesiu optimizmu laukė to laiko kai išeis į pensiją. Deja su pensijos pradžia sutapo ir ligos galutinis įsigalėjimas. Žinodamas savo ligą, kai bankelio valdyba darė nuotrauką gegužės mėn. po nusifotografavimo pareiškė, kad tai jo paskutinė nuotrauka — daugiau nebereikės. Ir tikrai netrukus skausmai paguldė į lovą. Dar ligininėje lankomas domėjosi ir teiravosi kaip vyksta bankelio augimas ir nuosirdžiai džiaugėsi daromi pažanga. Jau visai prieš mirtį, lankant jį paskutinį kartą, atsisveikindamas, sunkiai betardamas žodžius, priminė, kad mes seniai įkūrėme bankelį, pastatėme ant teisingų pamatų, išugdėme iki pusės milijono dolerių kapitalo, o dabar jūs likusieji dabokite, tvarkingai, teisingai ir be jokių nukrypimų į šalis, dirbkite ir toliau ugdykite mūsų pradėtą darbą.

Su širdgėla teko tuos žodžius priimti jaučiant, kad tai paskutiniai, lyg testamentiniai žodžiai, nes liepos mėn. 25 d. liūdna žinia apskriejo Hamiltono lietuvius, kad plk. Juozas Giedraitis mirė.

Liepos mėn. 28 d. plk. lt. Juozas Giedraitis buvo, iš Hamiltono Aušros Vartų lietuvių bažnyčios, palaidotas lietuvių šv. Jono parapijos kapinėse prie Toronto. Hamiltone pamaldas atlaikė parapijos klebonas kun. dr. J. Tadaraukas, prie šoninių altorių Delhi lietuvių parapijos klebonas kun. dr. J. Gutauskas ir kun. V. Kamaitis iš Anglijos. Pama-

dų metu giedojo solistas V. Verikaitis. Į kapines velionį lydėjo kelios dešimtys mašinų, ir kur atsisveikinimo žodį tarė kun. dr. J. Gutauskas. Ilgesniu žodžiu apibūdinamas velionies gyvenimo kelią, prabilo buvęs VLIK pirmininkas. J. Matulionis. Karininkų vardu atsisveikino maj. N. Zabulionis, Kanados lietuvių Bendruomenės — Krašto Valdybos pirm. Stp. Kęsgaila, Hamiltono apylinkės valdybos vardu — K. Mikšys, iš St. Catherines ramovės vardu — J. Alonderis, Hamiltono lietuvių bankelio "Talka" vardu — pirm. E. Sudikas. Pabaigoje kun. dr. J. Tadaraukas atsisveikindamas užpylė ant karsto iš Lietuvos gautos žemės. Laidotuvių apeigos buvo baigtos sugiedant Tautos Himną.

J. Dalius

VEIKĖJŲ RAMOVĖNŲ EILES RETEJA.

Ir vėl Clevelando Ramovėnai neteko vieno iš vyresniosios kartos ateivių-ramovėno inžinieriaus Pijaus J. Žiūrio. 1962 m. rugsėjo 18 d. po ilgos ir sunkios ligos, jis mirė ligininėje.

Žiūrys gimė 1893 m. spalio 16 d. ūkininko šeimoje, Suvalkų Kalvarijos apylinkėje. Pradžios mokslus pradėjo S. Kalvarijos mokykloje. Po vienu metų lankymo, turėdamas nepilnus septynerius metus amžiaus, jis kartu su savo tėvais išvažiavo į Ameriką. Pateko į Kingston, Pa., kur tęsė pradžios ir vidurinį mokslą. Vėliau įstojo į Syracuse universitetą ir baigęs gavo chemijos inžinieriaus diplomą.

I pasauliniam kare inž. Pijus buvo mobilizuotas į kariuomenę. Karo audrai nutylant Pijus pasitraukė iš Amerikos kariuomenės pasiekęs leitenanto laipsnį.

Jis išsivežė iš Lietuvos kapsišką užsispyrimą ir patikėjimą savimi. Kaip chemijos inžinierius jis stengėsi savistoviai sukurti sau darbą, kuris būtų pragyvenimo šaltinis. Jis įkūrė chemijos dažų fabrikėlį iš kurio pats su šeima pragyveno ir davė darbo dar ir kitiems. Tačiau jis nepasidarė vien verslininkas sau baltesnę duoną pelnyti ir tik sau dirbti, kaip kad dauguma iš kitų ateivių. Inž. Pijus pasirinko antrąjį kelią—mažumos kelią: užsidirbti pragyvenimui duoną ir kartu dirbti Lietuvai. Pažvelgę į jo gyvenimą, matome: kur reikėjo kovoti, jis kovojo, kur reikėjo vadovauti — vadovavo, aukas rinkti — rinko ir pats savo išteklius aukojo. Lietuvus laisvės bylos reikalais jis lankėsi Washingtono ir San Francisco miestuose. Jis veikė organizacijose: Tėvynės Mylė-

tojų Draugystė, Susivienijime Amerikos Lietuvių, Amerikos Lietuvių Tautinė Sajungoj, Amerikos Lietuvių Taryboje ir kt. Jis palaikė ryšius su Amerikos senatoriais, kongresmanais, Valstybės Departamento pareigūnais, laikraštinkais ir pats rašė į laikraščius. Jis rūpinosi lituanistinėmis mokyklomis, lietuvių radio valandėlėmis, įvairiais rengimais, vaidinimais, koncertais. Kai susidarė galimybė naujai ateivių bangai emigruoti į Ameriką, jis kartu su kitais rūpinosi iš Vokietijos atkviesti Čiurlionio Ansamblių. Šiandieną Clevelande turime Čiurlionio Ansamblių su dirig. Al. Mikulskiu ir kanklių orkestro vad. O. Mikulskiene. Inž. Pijus buvo to ansamblio išrinktas garbės nariu. Organizuojant Lietuvių Bendruomenę jis buvo apylinkės valdyboje ir vėliau net 3 metus centro valdyboje.

Pijus Amerikoje augo ir brendo laisvamanybės ir katalikybės kovų laikotarpyje. Jis maišėsi jų sukūriuose. Jam didelės įtakos padarė dr. J. Šliūpas, laisvamanybės skelbėjas ir nešėjas. Žiūrys tapo laisvamaniu ir toks mirė. Tačiau jis gerbė ir kitų įsitikinimus ir jų pasaulėžiūrą. O Lietuvos laisvės kovai jis ragino jungti visas jėgas ir vieningai pasisakyti. Jis su visais buvo meilus ir malonus, visada besišypsas. Jis daug tremtinių atvykusių iš Vokietijos priglaudė, apgyvendino savo namuose ir dėjo pastangas surasti jiems darbą ir įsikurti. St. Barzdukas yra pasakęs: — Žiūrio namai buvo pavirtę lyg ir kokia "pereinamąja stovykla".

Inž. Pijus Žiūrys buvo pašarvotas Della E. Jakubs and Son laidojimo įstaigoje. Clevelando Ramovėnų valdyba jo karstą pridengė Lietuvos trispalve vėliava. Clevelando liet. visuomenė labai gausiai lankė jį ir palydėjo. Prieš uždarant karstą Čiurlionio Ansamblio vyrų choras, muz. Al. Mikulskiu dirig., giedojo. Atsisveikinimo žodžius tarė: St. Barzdukas Liet. Bendruom. vardu, adv. J. Smetona — ALTO Clevelando sk. ir tautinių organizacijų vardu, F. Saukevičius — senosios liet. išeivijos, inž. V. Civrinskas — inžinieris, St. Nasvytis — Čiurlionio Ansamblio, K. Budrys — ramovėnų, Rutkauskas — lietuvių Budžių, V. Braziulis — SLA. Clevelando Tėvynės Garsų radio val. vadovas Juozas Stempužis, su kuriu jam ilgą laiką teko dirbti liet. radio valandėlėje, vietoj kalbos padeklamavo poeto B. Brazdžionio kūrybą. Ir, pagaliau, spontaniškai iš visų dalyvių išsiveržė Lietuvos Tautos Himno žodžiai. Po Himno visi praėjo pro jo karstą paskutinį kartą pažvelgdami ir tardami sudieu.

Kapo paminklinėje lentoje tapo įrašyti žodžiai, kuriuos jis paliko parašęs popierio lape: "Iš: si Pijus Žiūrys, miręs toli nuo savo tėvynės ir miręs jos pasiilgęs".

Lietuvos vėliava buvo nuimta nuo karsto ir įduota velionio našlei Ipatijai Žiūricnei. Ją nuėmė ir įdavė Clevelando ramovėnų valdyba. Amerikos vėliava, kuri buvo atnešta Amerikos liet. veteranų, irgi buvo įduota našlei.

L. L. Žvirkalnis

A.A. KURĖJAS-SAVANORIS ALEKSANDRAS MACKEVIČIUS

Atgavus Lietuvai laisvę ir nepriklausomybę teko skubiai atkurti Lietuvos kariuomenę, kuri ginklu rankose galėtų pastoti kelią besibraujančiam priešui į Lietuvos teritoriją kad vėl ją pavergtų. Lietuvos sūnus stoji sevenoriais į atkuriamą Lietuvos kariuomenę. 1919 m. vienas iš kūrėjų-savanorių buvo ir Aleksandras Mackevičius.

Gimęs 1899 m. birželio 12 d. Dirgalionių kaime, Žiežmarių valsč., jis iš jaunų dienų labai mėgo arklius. Priimtas į kariuomenę pareiškė norą patekti į raitelius. Jo noras buvo patenkintas ir, organizuojant Geležinio Vilko raitelių pulką, jis ten ir buvo paskirtas. Dalyvavo kautynėse, buvo sužeistas. Už narsumą ir pasižymėjimą kautynėse su priešais buvo tinkamai įvertintas ir apdovanotas Vyties Kryžium su kardais. Kaip kūrėjas-savanoris buvo apdovanotas Kūrėjo-savanorio ir Lietuvos Nepriklausomybės medaliais. Pasiliuosavo į atsargą jau išsitarnavęs viršilos laipsnį.

1944 m. rusų kariuomenei artėjant prie Lietuvos, Aleksandras Mackevičius su savo sūnum Vaclovu traukėsi prie Vokietijos sienos, vildamasis, kad Lietuva nebus atiduota komunistinei Rusijai. Rusų kariuomenei užimant Lietuvą, jis pasitraukė į Vokietiją. Susidarius galimybei emigruoti į Ameriką, atvyko ir apsigyveno Clevelande. Čia jis dalyvauja lietuvių įvairių organizacijų veikloje. Susiorganizavus L.V.S. Ramovės Clevelando skyriui, Aleksandras įstojo į jį ir buvo uolus skyriaus narys. Parengimuose, minėjimuose Aleksandras ateidavo dekoruotas ženklais ir savanorio uniformine kepure. Jis tuo didžiuosi ir, kur reikėjo, išdrįsdavo priminti Lietuvos kariuomenės narsumą kovojant su daug skaitlingesniais priešais ir pasididžiuoti jos laimėjimais.

Š. m. rugsėjo 16 d. Clevelando ramovėnų susirinkime jis dar dalyvavo, siūlė savo samprotavimus ir jautėsi gerai. Tiesa, kadangi buvo sužeistas tai dabar dažnokai tas jo

sveikatai atsiliepdavo. Tačiau širdies negalavimais niekad nesisiskundė. Rugsėjo 19 d. pavalgęs vakarieneį jis pasijuto blogai. Iššaukus greitąją pagalbą ir nuvežus į ligoninę greit neteko kalbos ir jo širdis nustojo plakti. Buvo netikėta staigmena, kaip Clevelando Ramovėnams taip ir lietuvių visuomenei, kad kūrėjas-savanoris Aleksandro Mackevičius jau pasitraukė iš gyvųjų tarpo.

Rugsėjo 21 d. jis buvo pašarvotas Jakubs and Son laidotuvių įstaigoje. 8 val. vak. Skyriaus ramovėnų valdyba jo karstą pridengė Lietuvos trispalve vėliava. Klebonas kun. B. Ivanauskas atkalbėjo rožinį už Aleksandro vėlę. Rugsėjo 22 d. šv. Jurgio liet. parap. bažnyčioje buvo atnašaujamos šv. Mišios. Į Kalvarijų kapines velionį palydėjo kun. Sugintas ir gausus būrys ramovėnų, bei jo artimųjų ir pažįstamų. Prie kapo atsisveikinimo žodžius tarė kun. Sugintas, LB I-os Apyl. pirm. F. Eidimtas, A. Banys ir ramovėnų sk. pirm. K. Budrys. Garbės ženklai ir Lietuvos trispalvė buvo įteikta jo sūnui Vaclovui Mackevičiui.

Jo sūnus Vaclovas Mackevičius yra vedęs, turi 3 vaikučius. Jis pareiškė, kad pasistengs eiti savo tėvo kūrėjo-savanorio Aleksandro pėdomis.

L.L. Žvirkalnis.

RAMOVĖNAI PARĖMĖ KARI

Clevelando Ramovėnai nepamiršta Ramovėnų. Kad medžiaginiais paremūs KARI, kiekvienais metais surengdavo pobūvį ar gegužinę ir gautąjį pelną pasiųsdavo žurnalui. Š. m. spalio 7 d. Čiurlionio Ansamblio patalpose, suruošė pobūvį. Atsilankė gražus būrys ramovėnų su šeimomis, birutininkių, bičiulių ir jų artimųjų. Šeiminkės pp. Tarutienė, Šukienė ir Knistautienė paruošė skanių užkandžių ir kavutės. Buvo ir gaivinančių gėrimų. Beveik visas maistas buvo suaukotas, kad prisidėjus auka KARIUI.

Pobūvio metu, buvo parodyta anti-komunistinis garsinis filmas — COMMUNIST ENCIRCLEMENT, kuris vaizdavo komunizmo vystimąsi ir išsiplėtimą pasaulyje. Kad išgelbėjus tragiškąją pasaulio būklę tenka glausti gretas ir suaktyvinti anti-komunistinę veiklą. Skyriaus pirm. K. Budriui pasiūlius visi pobūvio dalyviai įgaliojo sk. valdybą pasiųsti atatinamus pareiškimus žymiausiems šio krašto politikams bei valdžios atstovams dėl pavergtos Lietuvos ir kt. tautų, kurios yra patekusios į komunistinę vergiją.

L. Žvirkalnis.

CHICAGOS RAMOVENŲ VEIKLA

Po ilgų vasaros atostogų, skyriaus narių susirinkimas įvyko 1962. 10.21 d. (sekmad.) 11 val. Jaunimo Centre. Rudens diena buvo graži saulėta ir ramovėnų prisirinko gana nemažas būrys. Po pavergtos Tėvynės prisiminimo, susirinkimui prisistatė naujas skyriaus valdybos p-kas J. Bubelis. Susirinkimui paaiškines, kad buvęs valdybos p-kas Jonas Gaižutis, dėl laiko stokos ir kitų pareigų (išrinktas į C. v-bą sekretorium), iš p-ko pareigų pasitraukė, padėkojo už atliktus darbus ir prašė ir ateity, kiek sąlygos leis, bendradarbiauti su sk. v-ba ir jai padėti.

Pakvietus į prezidiumą pirmininku A. Motuzą ir sekretorium J. Pušneraitį, toliau sekė Pov. Žilio paskaita: "Varšuvos stebūklais". Paskaita buvo kruopščiai paruošta ir gana įdomi. Tik šiai paskaitai reikėtų vietoj 1 val, 2-3 valandų laiko, kad šiek tiek plačiau būtų išnagrinėta visos operacijos. Klausytojai gyvai dalyvavo diskusijose. P. Genys ir K. Ališauskas gana įdomiai papildė paskaitos mintis, kiek tai lietė Lietuvos kariuomenę.

Toliau sekė platus pranešimas apie Lietuvos Prezidento A. Smetonos sodintos eglės (International Friendship Gardens, Michigan City, Indiana) paminklinės lentelės pakeitimo eigą, kurį padarė Jonas Gaižutis, vadovavęs tiems darbams nuo pat pradžios iki galo.

Skyriaus v-bos vice p-kas J. Gradinskas iškėlė mintį, kad Laisvės Kovų paminklas, esąs Jaunimo Centro sodely, vakarais, kai būna įvairūs subuvimai bei minėjimai, būtų atatinkamai apšviestas, kad visi jau iš tolo paminklą galėtų matyti ir jį apžiūrėti.

BALF'o reikalams čia pat buvo suaukota \$26.00. Susirinkimas buvo įdomus ir praėjo darbingoj nuotaijoj.

J. G-tis

MINTYS IS VIENO SVEIKINIMO KULTŪROS KONGRESUI

... Gyvename, kad ir nelabai užtikrintos, bet vistiek taikos metus. Mūsųose žydi klesti, tarpsta menai, dainos, šokiai, sportai, dailioji literatūra. Ne vienas mokslinis institutas bet dar galvojama apie steigimą tikslųjų mokslų akademijos... Čiulbia mūzos, suokia lakštingalos, skamba kanklės ir arfos... Įmantriai kuria poetai... Tik karių trimantai tyli beveik mirtinai... Vienas tik prof. K. Pakštas kartą prasitarė spaudoje: "Steikime Karo Mokyklą" ... Kaip visada, fantastas. Bet kai tautai ateina lemtinga valanda — reikia keltis, tapti pilnintine tauta, sukurti savo valstybę ar... tapti kitoms tautoms trąša... tada žūtibūtinė kovon stoja kuklus, neparuostas karys ir žuva ar laimi... Ir, jei lietuvis-karys nebūtų stojęs neįlygion kovon 1919 metais, tai dabar nebūtų buvę nei tiek profesorių, daktarų, inžinierių, menininkų, nei kitų kvalifikuotų specialistų, intelektualų... Nes nebūtų buvę nei meno mokyklų, nei konservatorijų, nei universitetų, nei stipendijų užsieniuose studijuoti. Nebūtų buvę nei šių rūmų, nei Lietuvių Bendruomenės, pagaliau, nei šio kongreso...

Ir ne nuo 1950 metų, bet jau nuo 1919 metų visi būtumėm buvę Maskvos dideliame dvare vergai-kolchoznikai.

Todėl, jei šis kongresas yra gilesnės kultūros kongresas, tai siūlau, kol dar laikas, papildyti spaudoje paskelbtą programą — darbotvarkę mažučiu punktu: nors iš asmeniško dėkingumo, pagerbkime už Lietuvos laisvę žuvusį lietuvių kovotoją — karį-partizaną-kankinį. O per pamaldas prašykime Augščiausiojo, kad greičiau ateitų laikas ir vėl atsirastų viltinga proga imtis ginklo naujam lietuviui savanoriui.

1962.XI.24

Pastaba. Paskutiniu momentu rengėjų, pačių ar iš šalies paraginus, susigriebta ir spausdintoje programoje pagerbimas žuvusiųjų buvo įtrauktas ir XI.25 įvykdytas.

AUKOJO KARIUI:

LVS "Ramovė" Clevelando Sk. \$173.00; LVS "Ramovė" Waterbury Skyrius \$48.00; Liet. Pol. Klubas "Krivulė", Chicago Sk. \$25.00; DLK "Birutės" KŠM D-ja, Clevelando'o Sk. \$15.00; Griežė-Jurgelevičius St., Boston, Mass \$20.00; J.P., Norwood, Mass. \$10.00; Karosas P., New Britain, Conn. \$10.00; Šimonėlis J., Richmond Hill, N. Y. \$7.00; Jonušas Br., Omaha, Nebr. \$5.00; Balbatas J., Cleveland, Ohio \$4.00; Kaklauskas J., Cleveland, Ohio \$4.00; Kidolius Pr., Brooklyn, N. Y. \$4.00; Kličius Pr., Montreal, Canada \$4.00; Stankauskas V., Cleveland, Ohio \$4.00; Šabonaitė-Zalčiauskienė M., Toronto, Canada \$4.00; Katen P., Brooklyn, N. Y. \$3.00; Morkūnas K., Cleveland, Ohio \$3.00; Norkus P., Hartford, Conn. \$3.00; Agurkis J., Omaha, Nebr. \$2.00; Andriulis P., Philadelphia, Pa. \$2.00; Budvidis Pr., Hamilton, Canada \$2.00; Daugvydas K., Detroit, Mich. \$2.00; Diminskis V., Chicago, Ill. \$2.00; Gulbinas P., Toronto, Canada \$2.00; Skruzdis J., Oakville, Conn. \$2.00; Vaitkus Edm., Bridgeport, Conn. \$2.00; Bieliukas Br., Richmond Hill, N. Y. \$1.00; Gedmintas Ged., Newark, N. J. \$1.00; Kacilauskas J., Lemont, Ill. \$1.00; Klimavičius J., Brooklyn, N. Y. \$1.00; Klupšienė Eug., Paterson, N. J. \$1.00; Mockus A., Hartford, Conn. \$1.00; Obalis Vl., Rochester, N. Y. \$1.00; Rimas Z., Brooklyn, N. Y. \$1.00; Tvarakūnas Br., Philadelphia, Pa. \$1.00; Vitkus A., Harrison, N. J. \$1.00; Žiukas J., Sudbury, Canada \$1.00.

AUKOJO KARIUI:

Balbatas J., Cleveland, Ohio \$10.00; Petkevičius A., N. Y. \$10.00; Alksninis V., N. Y. \$5.00; Klimavičius J., N. Y. \$5.00; Morkūnas K., Cleveland, Ohio \$5.00; Rūtenis J., N. Y. \$5.00; Smetona J., Cleveland, Ohio \$5.00; Margevičius J. Cleveland, Ohio \$4.00; Tamulis A., Cleveland, Ohio \$3.00; Gudas St., N. Y. \$2.00; Spirikaitis Al., Cleveland, Ohio \$1.00.

KARYS dėkoja aukotojams.

ST. Butkaus, Pirmojo Lietuvos Kareivio, fondan aukoj:

Lietuvių Atletų Klubas, Brooklyn, N. Y. \$10.00; LVS "Ramovė" Waterbury Skyrius \$5.00.

Nuoširdus acių!

* * *

Gen. gyd. Vl. Nagiaus-Nagevičiaus gyvenimo ir darbų apžvalga galima užsisakyti pasiunčiant 6 dol.: Mrs. V. Nagius, 2281 Woodmere Dr., Cleveland 6, Ohio.

VERTINGA DOVANA

Lietuvių Veteranų Sąjungos Ramovės Pirmas Dešimtmetis 1950-1960 knyga yra puiki, vertinga dovana giminėms, artimiesiems ir draugams, jų vardadienio, gimtadienio ar kita proga. Ją galima užsisakyti pas Sąjungos išdininką šiuo adresu: *Mr. K. Oželis*, 2527 West 45th Street, Chicago 32, Ill., USA (LA 3-4216). Kaina \$8.50.

KUR PRALEISTI ATOSTOGAS ?

Pensilvanijos **POCONO** kalnuose! Tik čia galėsite pamatyti visą gamtos grožį, rasti ramybę ir gerą poilsį, kuris po sunkaus visų metų darbo kiekvienam labai reikalingas.

ECHO VALLEY LODGE,

tai vieta, kurioje Jūs, su šeima, ar be jos, lietuviškoje vasarvietėje praleisite laiką, kuris ilgaus liks Jūsų maloniausias prisiminimas, o kartu suteiks Jums poilsio, ramybės ir lietuvišką aplinką.

ECHO VALLEY LODGE,

be poilsio, Jūs dar rasite ir puikų restoraną, erdvius, atskirus ir patogius kambarius su visais patogumais, ar tai viengungiui, ar tai šeimai, puikią teniso - krepšinio aikštelę, gerą lietuvišką maistą ir malonų patarnavimą.

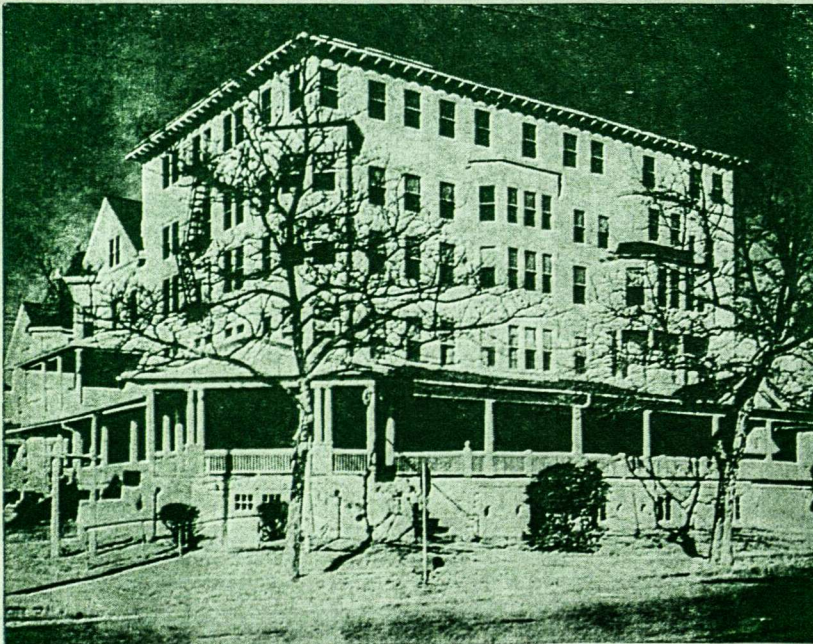
ECHO VALLEY LODGE,

be viso kito, poilsio ir žaidimų, Jūsų patogumui ir patarnavimui yra dar ir puiki didelė maudyklė (swimming pool), nuosavas, mažas ežeriukas ir 20 akrų puikaus miško.

Priimami, taipogi, užsakymai vestuvių puotoms, išskilmėms, organizacijoms ar pavienėms grupėms.

ECHO VALLEY LODGE

veikia per ištisus metus. Lietuviai savininkai, **JULIUS** ir **ELENA GARMAI**, visus maloniai kviečia atvykti. Iš anksto kreiptis: **ECHO VALLEY LODGE**, Echo Lake, Pa. Tel.: **STroudburg**, Pa. 424 - 1920 arba 717 - 424 - 1920.

HOTEL NIDA CORP.

Visi maloniai kviečiami vasaros poilsui prie Atlanto j. viešbutį "NIDA" Asbury Parke, N. J., 7-tos ir Park Ave. kampe, telef. PR 4-7788. Švarūs kambariai, rami vieta, pigus ir skanus maistas.

Viešbučio salė išnuojama įvairiems pobūviams. Prie viešbučio veikia restoranas ir baras. Patogus susisiekinimas traukiniu ir autobusais.

Savininkai:

P. C. MAČIULIAI

Seventh & Park Avenues
Asbury Park, N. J.

Telefonas — PRospect 4-7788

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — \$6.00. pusmečiui — \$3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

L. BILERIS, % KARYS
916 Willoughby Avenue
Brooklyn 21, N.Y., U.S.A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.

90735349